

LETNIK I.

AVGUST 1929.

ŠTEVILKA 5.

Ivan Pregelj:

MAGISTER ANTON.

Roman iz šestnajstega stoletja.

BRIDKOST se je obudila popotnemu ob teh spominih, ki so mu vstajali iz žalostnih misli na mater, ki se ji je obraza ko majda temno spominjal. Ko pa je krčevito zajemal z dolgimi koraki v pot predse, je videl v mislih kmalu nove slike, manj bridke, dasi še vedno čudno tegobne. Občutil je za gonetno plahost svojih otroških let, srečo prvega svojega mašniškega strežništva pri gospodu Joži; zaznal je sliko vikarja štanjelskega samega, kako uči v cerkvi in na vasi, pa še v svoji šoli, v sobi, ki ji gleda okno na pokopališče za cerkvijo. Odpre knjigo, a ne zgane ni lista več. Vse ve z ene same strani in venomer zopet vpije čudno, nerazumljivo besedo: »Procuramus!« Nato pa hoče, naj otroci ponove in se strašno široko jadi, da so trdi kot kraški svet in kliče »praeceptricem Virgam« — učiteljico Palico. »Učenik Procuramus,« je občutil tedaj magister hvaležno, »danes umem čudno ime in mi je v veselje, da sem bil v njegovi šoli, pa četudi sem mu moral večkrat za mlajše kot najmočnejši palice držati. Bil je hud, a je za udarce globoko odrezal od hleba in široko zajel v sadje prav po spoznanju, da gre otroku vsakdanja šiba in vsakdanji kruh. Ob misli na izvirno besedo gospoda Jože se je popotni zdajci spomnil, da ima neko lastnoročno vikarjevo pismo pri sebi. Segel je pod jopič ponj, ga razgrnil z nekakim hvaležnim spoštovanjem in bral, dasi je že davno vedel od prve do zadnje vrstice. Pismo je bil že pred meseci napisal vikar svojemu patronu

in predstojniku ljubljanskemu škofu glede škofljih sorodnikov in še drugih svojih štajnskih gojencev. Magister je bral:

»Po Tvoji želji, Prečastiti in Preučeni, sem zbral čredico v svojo šolo, da bi jo učil in bi iz nje zrastle močni Samsoni proti Filistejcem, bojevniki proti stoglavi hidri, ki je Zmota in želuje strahovati ves voljni svet. Učim, da bi bil sleherni velik v ponižnosti, pobožnosti in znanosti, vse kakor Ti želiš, da bi sveti Cerkvi zrastle tudi iz Tvoje in moje zemlje goreči duhovniki, močni pridigarji in odvetniki za čast naslednikov Petrovih v Rimu, mimo katerih so vsi, ki so se kdaj ustili, da imajo blagovestje od Boga, ne da so ga prejeli iz roke edinega Kristusovega namestnika na zemlji, glupci in gnoj, ki nikoli dišal ne bo, amen.«

»Začnem, ne da bi se hotel prikupiti, le po pravici bom povedal, da je Tvoje Prezvišenosti stričnik Jurij pravi tekstoris, — Tkalčeva pamet, alumnus — dijak, da mu ni para in bi ga v hitrem razumevanju pisma in berila le en sam posekal, tisti mali Pavel Skalič, ki Si ga v Rim že lani naravnal, ko sem Ti ga priporočil s šegavo, skorajda oblevno besedo: ecce, Četrtri, glej, Pavel Četrtri.«

Magister se je kratko zamislil in čustvoval:

»Pavel, moj varovanec, zlahtnik moj, ki sem zanj še posebej hvaležen gospodu Joži in še svojemu dobremu gospodarju škofu. Bog plačaj, Bog plačaj!«

Bral je iz pisma naprej:

»Tudi Tvoje Prezvišenosti drugi sorodnik, tržaško dete Marko Bogatec je vrl; bogatec v znanju in marljivosti, ubožec v iskanju priznanja in hvale, anima profunda — globok, dasi malobeseden in skoraj nevljudno sam svoj.«

»Ne štey mi v zlo, da tretjega, nobilem Christophori Cobenzel, plemenitega Kobencljevega ne morem takisto pohvaliti. Pomilujem nobilem Joannem! Ima mater, ki je kakor vse matere sveta, slepa v svoji ljubezni, ima očeta, ki je Benečane tepel, pa je zato tudi lastnemu sinu prestrog. Zato se n za letos in pri tej svoji šoli popolnoma odložil svojo slovečo učiteljico, illam Virgam, palico, kateri sem že pisal, da mi je sicer v veliko pomoč prav po modrosti iz Pisma, da otroku ne hranimo šibe, da umrl ne bo.«

»Gospod Procuramus,« je čustvoval beroči. »Po Pismu bom postal Metuzalem. Meni si bil radodaren ž njo. A da se le zmotil nisi. Tvoj živo pohvaljeni Pavel Četrty, moj mladi žlahtnik, me skrbi. Skrbi, hudo skrbi!«

»Moj šolski red za nedeljo in vse dni v tednu,« je bral magister nadalje. »Ob šestih grem s svojimi alumni k maši. Strežejo mi po vrsti in po vrednosti. Tepo se za to službo kakor za čast. Ker gre v božjo slavo, jim dovolim. Potem pa sedemo ob devetih za knjigo do enajstih, ko jih vzamem na vrt, da jim tam učim iz evangelijev in prerokov. Ob dveh smo spet na vrtu in v učilnici, da bi bili modri v geografiji, historiji, aritmetiki, dialektiki in lepi umetnosti sploh. Dozdaj vedo povedati iz Ezopovih basni, iz Katonovih gnom in Salomonovih pregovorov. Po Seneku sem jih učil o štirih glavnih krepostih, prebral sem ž njimi Gersonovo hvalnico na čast svetemu Jožefu. Zato ker je ta deviški ženin moj ljubi godovni patron. Učeni so po Terencu in Vergilovi pesmi. Četrte knjige o glupi lotrici Didoni jim seveda nisem razodel. Še sem jih učil dialektike ob Španskem Petru in o moči svete Cerkve po Avguštinu Jakinskem. Grammata Cochlaei znajo na pamet, po abecedi na izust Panormitanove regulas. Pišejo, računajo, samo ver naculam, domače kraške besede jim ne morem odvaditi pa niti z učiteljico Palico illa Virga ne, ki sem jo že omenil —«

Magister je dvignil pogled raz pismo, ni pa imel časa, da bi kakorkoli razmislil ob njem. Nenadno, ne da je videl, kdaj, je bil pred močnim človekom na težkem konju. Dva pešca, ki sta jezdeca spremljala, sta se bila kaj ne vpljudno vstopila ob samotnega popotnega in ga prijela za rame. Magister se je ozrl navzgor v jezdečev obraz in prepoznal v človeku duhovnika. Skromno je segel po pokrivalu in pozdravil. Jezdec ni odzdravil, temveč vprašal rezko in kratko:

»Odkod?«

»Od Kobljeglave, Komna, Ogleja in še dalje,« je odgovoril magister.

»Kaj pa?« je hotel vedeti jezdec.

»Magister artium.«

»Ta pa magister,« je zagodrnjal jezdec in

se obrnil k spremljevalcema. »Ali naj ga pretepemo za laž, kaj mislita?«

»Kakor ukažejo, gospod Luka,« je odvrnil eden med njima, ki sta držala magistra za rame.

»Gospod Luka?« je mislil sam pri sebi magister. »To je en sam na Krasu in je drugi čuječi, drugi žerjav.« Tomajski gospod pa je ta trenutek dejal pomirljivo svojemu gorečemu služabniku s svetopisemsko podobo:

»Peter si. Zato pravim, da spravi svoj meč. Če se je lagal, meniš-li, da ga ne znam ugnati drugače?«

Obrnil se je k magistru in velel:

»Če si res magister, si bukovski in mi boš vedel ugovarjati, ki trdim, da učenost ni pridaj za izveličanje. Defende, oppone — dokazuj in pobijaj, kar sem trdil.«

Magister je sprva osupnil ob čudno izvirnem vprašanju. Nekaka dijaška objest se ga je lotila. Saj se ni počutil že kar nič več tujega pred jezdecem, katerega je bil ugenil, da je drugi žerjav. Pomislil je kratko, nato pa je povedal lepo po latinsko:

»Defendo, častiti! Sveti Peter je bil neuk ribič, pa je bil vendar gospodu Izveličarju vseč. Oppono. Sveti Peter ni hodil v šole, pa je vendar še celo petelinje petje umel. Kaj šele, če bi bil študiral.«

»Pa ti, galjot,« je zagodrnjal duhovni, »ali tudi ptičji govor golčič?«

»Golčim po žerjavlje,« je odvrnil vedro magister. »Vigilo!«

Duhovni je za trenutek osupnil. Nato pa je viknil jezno:

»Lovač!«

Njegova dva spremljevalca sta pograbila magistra krepkeje. Duhovnik je vikal:

»Nemarnež! Si v taberni besedo pobral in favelo o žerjavu slišal. Pa me zasmehuješ. Stoj in govori in se izpričaj! Kdo je pravi Kristusov namestnik na svetu?«

»Sveti oče v Rimu,« je povedal magister.

»Koliko zakramentov priznaš?«

»Vseh sedem.«

»Kaj sodiš o vernih dušah v vicah?«

»Verujem, da trpijo in so naše priprošnje potrebni.«

»Izpustita ga,« je dejal tedaj potolaženo duhovni svojima spremljevalcema. Manj rezko in vojaško je vprašal nato:

»Ali me poznaš?«

»Ugenil sem Vas, gospod vikar,« je odvrnil magister.

»Ugenil! Kakšna beseda,« je godrnjal jezdec. »Spoznal si me, bi dejal jaz, če si me, ki mi je bil sam rajni ljubljanski škof Krištof vrstnik v šoli pa prijatelj. Pa kaj veš ti o tem.«

»Vem,« je odgovoril magister. »Bil je velik vojak v vojski z Benečani.«

»Pa dober škof,« je dodal duhovni in menil samohvalno: »Škof jaz nisem, po vojaško mu pa skušam sličiti. Zato, ker je vreden in je tako prav.« Zravnal se je po vojaško v sedlu, potegnil za vojke, da je konj zaigral s kopiti. Potem je umiril konja in vprašal magistra:

»Kam pa greš?«

»V Štanjel nosim vesti gospodu vikarju.«

»Kaj ga poznaš?«

»Poznam.«

»Pozdravi ga v mojem imenu.«

»Bom, častiti.«

Magister se je obrnil, da bi šel.

»Stoj,« je zaklical vikar. »Ali si bogat?«

»Nisem, častiti,« je odgovoril po resnici magister. Duhovni je segel za pas in zaklical potnemu:

»Lovil.«

Vrgel je magistru svetel in neobrezan beneški zlat novc. Magister je nekam nagonsko vljudno lovil. Potem pa se je zahvalil in vprašal:

»Pa s čim sem zaslužil, častiti?«

»S čim! Čuječega žerjava si nadmodril,« je menil Tomajski. »Tako,« si je mislil magister, »to je že drugi, ki se obtožuje, da ne zna biti čuječ.« Videl je, da je Tomajski pogljal konja in se je še sam obrnil, da bi šel. Pa je duhovni zopet zaklical za njim:

»Čakaj!«

Magister je postal.

»Videti si dolg,« je klical duhovni, »ali si tudi močen?«

»Zdi se mi, da sem,« je menil magister, »kadar sem spočit in sit.«

»Če bi ti pravi v roke prišel,« je govoril duhovni, »bi se ga li lotil? Takega, da je za dobro glavo nižji od tebe, bled v lice, pa črno bradat, z votlimi očmi — nesrečni sin pogubljenja! Ali bi se ga?«

»Ne vem koga, ne čemu,« je odvrnil magister.

»Saj sem ti ga povedal,« je vpil Tomajski. »Bled je, pa črnobrad in votlih oči. Primi ga, če ga srečaš, in v Tomaj mi ga pritiraj! Žerjavu plen, žabo, da več krivoversko kvakala ne bo. Ne bo zastonj. Si umel?«

»Sem,« je odgovoril magister vljudno, ne da bi mislil obljubiti, in se obrnil na pot. Sam pri sebi pa je domislil in si dejal polglasno:

»Saj nisem birič, da bi lovače po Krasu pojal.«

Potem pa je pomislil na čudno srečanje in umel:

»Glej jih, žerjave! Res je! Vsak bedi po svoje: gospod Matej v samoti in molitvi, gospod Luka kot vojak in birič na konju, a moj ljubi dobrotnik, ki sem mu dobro z grdim poplačal, gospod Jože, s šolo in šibo, ki je otrokom božja mast.«

Sam ni umel, odkod se jemlje v njegovo tegobno čud občutje objestne dobre volje, da bi bil poskočil, kakor je nekoč videl skakati šaljivca v veseli Terencijevi igri. Potem pa se je zamislil v skrivnostno lice nepoznanega galjota in lovača, ki mu ga je bil opisal Tomajski. »Bledo lice, črna brada, votle oči,« je iskal in zamižal, da bi videl. Ko je nato spregledal, je obstal ko prikovan. Za glavo nižji, a koščat in krepek je stal pred njim človek po gosposko opravljen kakor plemiči. Lepo, blede lice je obrobila gosta črna brada, ki jo je tujec očitno ničemurno gojil. Votle oči so gledale sovražno, nezaupno, bolno in predirljivo, zagonetno globoko. Magistra je nehote zmrazilo. Strmel je in ni doumel. Tako strašno znano se mu je zdelo to lice, a za vse na svetu ne bi bil mogel povedati, da ga je že kdaj videl v življenju.

»Tovariš,« je spregovoril tedaj tujec z rahlim zasmehom v glasu, ki se je nekako prelijal, kakor bi se topil, »tovariš, primi me! Za glavo si višji. Primi in me tiraj v Tomaj onemu glupemu telcu. Saj si vzel njegov groš. Primi!«

Magister se je našel in odvrnil mirno:

»Poišči biričev, če ti jih je treba. Jaz te ne bom lovil.«

Oni se je suhotno nasmehnil in dejal bolj žalostno nego porogljivo:

»Ne govori pred večerom. Učen si, pa bažeški si vendar. Za bogato faro boš prav tako blaznil ljudi, kakor oni sirovež iz Tomaja.«

»Nikogar ne bom blaznil,« je odgovoril svetlo magister. »Pa če mi je namenjeno; to je, da bom učil, kakor me je mati verjeti učila. Ti pa pojdi svojo pot.«

Tujec je nekam osupnil. Molčal je in motril magistra. Potem pa je dejal nekako sam zase:

»Zakaj je bil prej pohleven kakor cunja, pa govori zdaj, kakor se spodobi?« Brez posmeha je ogovoril magistra:

»Ne zameri! Zelel bi, da bi se nikoli ne srečavala. Pa zato, ker bi ti rad prijatelj bil, pa ne morem biti. Greš v Štanjel?«

»Grem,« je odgovoril kratko magister.

»Prosil bi te male usluge,« je menil tujec. »Imam drago mi osebo tam. Nujno bi ji rad nekaj sporočil. Pa ne morem sam tja.«

»Povej!« je velel kratko magister.

(Dalje.)

Selma Lagerlöf — Iz švedščine prevedel Peter Butkovič.

VESELA KORAČNICA.

PRED leti so se pripravljali v vasi Svartsjö v Wärmlandiji na hrupno svatovščino in je bila najprej določena poroka v cerkvi, tri nadaljne dni pa praznovanje s plesom, ki naj bi trajalo od zgodnjega večera do pozne noči.

Z ozirom na tako široko začrtano zabavo je bila zelo važna točka: skrb za dobrega godca. Nils Elofsson, premožni gospodar in prireditelj teh slovesnosti, se je bolj brigal za to, ko za kaj drugega. Godca Jana Osterja, ki je stalno bival v Svartsjö, ni hotel povabiti, dasi je vedel, da je bil ta v domačem kraju znamenita osebnost in slaven tudi po vsej okolici. Oster je bil namreč reven in je prihajal na svatbe v raztrgani obleki.

Po dolgem premišljevanju se je naposled odločil, da pošlje po godca, ki je bival v občini Jösse in mu je bilo ime Marcin, z vprašanjem: ali bi ne hotel igrati na svatbi njegove hčerke.

Godec Marcin je brez pomisleka odgovoril, da ne more svirati v Svartsjö, ker ima ta vas že godca, znanega po vsej Wärmlandiji.

Po prejemu odpovedi je Elofsson nekoliko dni pomišljal, potem pa je poslal po godca Olleja iz Säby.

Olle iz Säby pa je rekel le to kar Marcin in je še naročil Elofssonovemu slu, naj sporoči svojemu gospodu, da ne bo igral tam pri nobeni slovesnosti, dokler ima Svartsjö takšnega godca kot je Oster.

Elofssonu ni bilo prav nič po volji, da ga hočejo svirači prisiliti v pogodbo z godcem, katerega ni želel videti na svatbi svoje hčerke; zato je sklenil, da obvelja njegova.

Nekoliko dni po odpovedi Olleja iz Säby je poslal sla k Larsu Larssonu v občino Ulle-rud.

Larsson je bil premožen gospodar, razumen in moder človek, ki ni pil ko drugi muzikanti.

Pa tudi on je začel pomišljati, čemu vabijo njega in ne Osterja.

Elofssonov sel je znal odgovoriti: da Osterovo godbo lahko slišijo vsak dan, Elofsson pa je pripravil svatbo in želi nekaj imenitnejšega in lepšega.

»Mislim, da bi ne mogel dobiti za hčerkinjo svatbo boljšega, nego je Oster muzikant.«

»Hočete pač reči le to, kar godec Marcin in Olle iz Säby,« je odvrnil sel in povedal Larssonu o svojih neuspelih pohodih.

Larsson je skrbno poslušal in se zatopil v misli.

»Pozdravi svojega gospoda in se mu zahvali za povabilo: pridem!« mu je naročil.

Prvo nedeljo potem je prišel Larsson v Svartsjö. Pripeljal se je prav pred cerkev v trenutku, ko so se svati postavljali v pare pred hišo božjo.

Prišel je na lastnem vozu, z dobrim konjem in lepo oblečen. Ko je vzel gosli iz bliščečega obodka, ga je Elofsson zelo prisrčno pozdravil, dobro vedoč, da mu takle godec prinaša čast.

Takoj po Larssonovem prihodu se je prikazal pred cerkvijo tudi Oster z goslimi pod pazduho. Šel je naravnost h gruči, ki je obdajala mlado nevesto, prav kakor da bi bil povabljen k sviranju na svatbi.

Na sebi je imel star suknjič, katerega so že objedli molji. Videli so ga vedno le v tej obleki. Za tako svečano slovesnost pa mu je žena še prišla na lakte dolge, zelene krpe.

Oster je bil visok in lep mož in bi bil prav primeren za vodjo številnih svatov, ko bi bil lepše oblečen in bi ne imel obraza razoranega od skrbi in bojev z revščino.

Pogled na Osterja je Larssona nezadovoljno dirnil.

»A, tako! Zaprosili ste tudi Osterja,« je rekel poltiho Elofssonu. »Saj je jasno, da za tako hrupno svatbo ne potrebujete drugačnega godca.«

»To ravno ne! Jaz ga nisem najel,« je odvrnil Elofsson. »Dam mu takoj razumeti, da je tukaj odvišen.«

»Potem ga je najel kak burkež,« je pomembno rekel Larsson. »Poslušajte moj nasvet in mu dajte mir! Vem, da je to nasilen človek in bo tako tudi porok, da ne bo nikakih dogodivščin.«

Besede so Elofssonu segle v srce. Tudi ni bilo časa za izzivanje, ker so se svatje že pripravljali na odhod v cerkev. Šel je torej k Osterju in ga prijazno pozdravil.

Oba godca sta se postavila pred vrsto, za njima pa po običajnem redu mladež, tovarištvo, roditelji in sorodniki. Bil je veličasten sprevod.

V tem trenutku je stopil nekdo iz gruče tovarišev h godcema in zaprosil za veselo koračnico.

Godca sta že imela gosli pod brado, a nosbeden izmed obeh ni izzval glasu iz njih. Stala sta kot pribita.

V Svartsjö je bil namreč star običaj, da je začel le slavnejši godec veselo koračnico in vodil godbo.

Starešina je pogledal Larssona v nadi, da zaigra on prvi. Larsson pa ni mislil na to in je pokazal z lokom na Osterja:

»Naj začne Oster!«

Osterju pa še na misel ni prišlo, da bi bil njegov tovariš v gosposki obleki slabši od

njega. Kajti on, revež, prihaja naravnost sem iz ubožne kočice, kjer ni drugega kot sama revščina.

»Za nič na svetu,« je odvrnil.

Ženin je stegnil roko in dregnil Larssona:

»Naj začne Larsson!«

Ko je Oster slišal te besede, je spustil gosli in stopil iz vrste.

Larsson pa se ni ganil z mesta. Bil je zelo zadovoljen sam s seboj, dasi tudi on ni dvignil loka.

»Oster mora začeti,« je odločno rekel.

Svatje so postajali že nestrpní. Ženinov oče se je obrnil k Larssonu s prošnjo, da bi začel. Cerkovnik je že prišel iz cerkve in dal znak, da je duhovnik že pri oltarju.

»Morate poprositi Osterja! Naj začne on!«, je rekel Larsson. »Mi godci ga štejem za najboljšega med nami.«

»Morda je,« so mu nekateri odvrnili. »Mi pa priznavamo tebe za takšnega.«

Svatje so se zgrnili okoli Larssona.

»Začni!« so rekli. »Duhovnik že čaka. Ne igravimo burk!«

Larsson se ni dal pregovoriti.

»Ne razumem,« je rekel resno, »zakaj so prebivalci te vasi nezadovoljni, če jim kdo njih godca hvali.«

Elofsson pa je stopil razsrjen k Larssonu in mu šepnil:

»Zdaj razumem: pripeljali ste Osterja semkaj, da bi ga ob ti priložnosti počastili. Začnite takoj, ako nočete, da vam to revo odpodim v stran!«

Larsson je pogledal govorečemu prosto v oči, pokimal z glavo in ne da bi pokazal jezo, je rekel:

»Imate prav! Te budalosti moramo vendar že končati.«

In je dal Osterju razumeti, naj stopi na prejšnje mesto. Potem je stopil nekaj korakov naprej in se obrnil tako, da so ga mogli vsi videti. Vrgel je gosli na tla, vzel iz žepa krivec in potegnil ž njim po strunah: vse štiri so z žalostnim glasom počile.

»Nočem, da bi rekli o meni, da se smatram za boljšega godca od Osterja,« je povedal s poudarkom.

Treba povedati, da je Oster nosil skozi tri leta v srcu melodijo, ki je radi žalostnih skrbi ni mogel zaigrati na svojih goslih, in se mu nikdar ni primerilo kaj takega, kar bi ga dvignilo nad vsakdanje težko življenje. Še le tedaj, ko je zaslišal glas pokajočih strun na Larssonovih goslih, je dvignil glavo in globoko dihnil vâse. Obličje mu je okamenelo, zdelo se je, da posluša glasove iz dalje... Melodija, o kateri je dolgo sanjal, mu je spet stopila pred dušo in je začel igrati. Ob odmevih njenih zvokov je s čvrstimi koraki šel

proti cerkvi. Take melodije svatje do takrat niso še slišali. Dvignila jih je s tako močjo, da še Elofsson ni mislil več na odpor. In vsi svatje so bili zelo zadovoljni z Osterom in tudi z Larssonom, tako da so šli s solzami v očeh v cerkev...

Joža Lovrenčič:

CESTA IN NJEN VOZEL.

Povest iz XIV. stoletja.

BOJAN je obsedel pod lipo. Tudi Trdanu in Draščeku se ni mudilo domov, ker so jima bili spravili medtem že domači konja pod streho. Ostala sta in menili so se o Flajbulu in Habadinu... Polagoma se je zbrala skoraj vsa vas ob njih, da se v večernem hladu odpočije od dnevnega truda in pokramlja ter ujame še kako modrost in zgodbo iz ust svojega staroste. Mladi svet se je družil v posebne gručice in ko je zažarela onkraj Matajurja večernica, se je oglasila izpod lipe pesem, zategnjeno sanjava, ko sam večer...

Cvetana je bila zamišljena in nič kaj se ji ni ljubilo peti...

IV.

Junij, mesec rož in kresnih skrivnosti...

Kobariška lipa je v najlepšem cvetju in širi opojen vonj v soparno ozračje, ki brni v prikajočih žarkih ko Bojanove čebele, katere obirajo sladko strd od cveta do cveta. Ni še zašlo solnce in od vseh strani, po vseh treh cestah gonijo pastirji domov govedo in drobnico in veselo vriskajo... Tudi s polja se vračajo vaščani, ne da bi čakali ko po navadi mraku. Pesem plevic in grabljic, ki nesejo s seboj kite cvetja, in pesem koscev, ki so se bili prvi dan spravili nad vrtnino, je vesela in še starim ljudem se je zvedril ob njej obraz v praznično radost in pričakovanje.

Kresni večer žene vse še za solnca v vas. Doma hočejo biti, da proslave na vasi pod sveto lipo najlepši god v letu, god boga Svetovita, ki jasen in svetel vlada v deželi, zoreč življenje vsemu...

V vas prihajajo, postajajo pod lipo in se čudijo. Nikdar še ni bila lipa tako lepo okrašena, kar pomnijo. Trije veliki venci živopisnih cvetlic, viseči na trakovih različnih boj, obkrožajo debelo deblo. Pod lipo stoji Cvetana, poslušá nasvete dedove, ki ima opravka pri kamenitem žrtveniku, in ureja še vence, da bi viseli v sorazmernih presledkih in bi bilo vse v najlepšem redu.

Ljudje gledajo in se čudijo. Mladdenke hvalijo Cvetano.

»Le kod si dobila toliko cvetja? V tvojem vrtu ni vzcvetelo vse!« je radovedna ena.

»Modri svišč in rahlordeči slez in bele trošnice rastejo visoko, v planine nisi šla sama ponje? ...« hudomušno ugotavlja druga.

»Trdan jih ji je nanosil, kaj bi spraševala!«

»Lepo bo nocoj pod lipo,« so edine vse.

»Pri kresu na griču bo še lepše,« se postavljajo mladci.

»Tolike grmade še ni bilo, sam oče Bojan je rekel!«

* * *

Pretekla je ura, pretekli sta dve in še tretja, solnce je bilo že zašlo tam gori v Kotu za Brezginjem tik pod Stolom, dan je prehajal v večer in pod lipo se je zbrala vsa kobariška srenja...

Oče Bojan je bil slavnosten.

Na kamenitem žrtveniku, ki mu je segel do ledij, je zanetil ogenj in spregovoril svečano:

»O bog naših očetov, Svetovit, glej, nismo te zabili, še se ti klanjamo in te prosimo blagosodati tvoje. Nimaš več častivcev toliko kot si jih imel, majhna je družina, ki ti je ostala zvesta. Zvesti te prosijo, daj jim moči, razmnoži njih število, da v rodni zemlji oživi tvoja slava in ž njo naša svoboda. Tvoji ognji bodo nocoj goreli, naj bi tako vzplamtela srca za te, naj bi se vrnil vanje duh očetov!

Svetovit, sprejmi našo žrtev!

Svetovit, bodi z nami! ...«

»Svetovit, bodi z nami!« je ponovilo ljudstvo in Bojan je potresel na ogenj žito in prašprot in še kanil nanj nekaj kapelj medicine in obred je bil končan...

Mludenke, ki so stale v krogu okrog lipe in držale venčke v rokah, so se obrnile in pele:

»Svetovit, Svetovit,

sprejmi ta venec,

v god tvoj lepo je zvit,

da po me pride mladenec! ...«

Ob zadnji besedi so mladenke na en mah vrgle vsaka svoj venček čez glavo v vis, da bi obvisel v vejah cvetoče lipe. Trenutek so nato postale, kot bi se bale pogledati v prihodnost, ki bi jo razodeli venci... Očetje in matere in mladci in otroci so gledali in pazili, ali leti venec njihove hčere, sestre in ljubljene, in vzklikali so veselo eni, drugi razočarano...

Obrnile so se mladenke in onim, katerim je venec obvisel v vejah, so vzblestele oči, lica so jim vzžarela...

Cvetana se je obrnila in ugledala svoj venec na tleh pred žrtvenikom... Prebledela je, povescila pogled in zavzdihnila...

»Premlada si še, Cvetana! Svetovit bi rad, da bi mu tvoja deklinška roka drugo leto oso-

rej še krasila sveto drevo...« je potolažil Bojan vnuko in jo potrapljal po ramenu.

Trdan, ki je stal ob očetu Bojanu in drhte gledal, kako je Cvetanin venec šel v loku pod vejami in padel na tla, ni bil nič manj zmeden nego Cvetana in šele, ko jo je ded tolažil, se je zavedel, da mora spregovoriti ljubeznivo besedo.

»Cvetana,« je rekel in jo prijel za roko, »glej, tudi jaz sem žalosten, a če je Svetovit tako odločil, da morava čakati še leto in dan, pa čakajva... On ve, čemu je to dobro in prav. Mogoče nama pripravlja posebno veselje... Saj veš, kriv sem jaz... Ali ti nisem rekel, da sem se zaklel pri črtih in besih: dokler ne maščujem smrti tvojega očeta in se ne znosim nad njim, ki ti je odpeljal mater, ne bova mož in žena. Upal sem, da bo letos, pa je tvoj venec pokazal, da ni še čas...«

Cvetana se je bridko nasmehnila in njen otožni pogled je vzplaval preko Trdana, ne da bi mu odgovorila...

»Kolo, kolo!« je zaklicala mladina in pripjeli so se za roko. Trdan je prijel Cvetano in začeti je morala z njim kolo, dasi bi najrajši ušla in se razjokala... Med veselo pesmijo se je širil in ožil živi krog na trati okrog lipe in se razpletel v verigo; tako so v poskoku odleteli izpod svetega drevesa po gorinji poti ter se vzpeli na gradiščni grič, da zanetijo v mrak, ki je prehajal že v mesečno noč, kresni ogenj...

Bojan je v zboru vaščanov in radovednih žena, ki so tvorile gručo zase, ostal pod lipo in razgledovali so, kje žari še kak kres. Preden je zaplapolal na njihovem gradiščnem griču, so opazili enega na Humu, drugega na Dircah onkraj Nadiže, kjer so ga zanetili krejski pastirji, tretjega na Matajurju v sužijski planini, četrti je gorel na livškem Kuku, visoko pod Krnom so ga užgali Libušenjci, a drežniški vrh Magozda je že pojmal...

»O, še je živ spomin na prošlost v naših ljudeh!« se je veselil Bojan.

»A koliko jih ve še za vašega Svetovita?« je izzivalno podvomil cerkvenec, ki se s svojimi ni mogel premagati in je tudi prišel pod lipo, ko so že bili z obredom pri kraju.

»Kajpa, Janezu Krstniku ga kurijo, ki praznuješ jutri njegov god! Odkar pozna naš rod tega svetca, žge kresove, prej jih ni, kaj, cerkvenec?« je bil Bojan razdraženo hud.

»Pa te je ugnal! Odgovori no, cerkvenec, Bojanu, če moreš!« so silili drugi in bili veseli cerkvenčeve zadrege, ko je tišal.

»Molčiš, hahaha!... Če bi bil vikar doma, bi tekel in ga vprašal za svet, kako naj bi jo vrnil Bojanu, ne? ...«

»Škoda, da nisi šel še ti za njim v Čedad, pomagal bi mu opravljati kobariške krivo verce!...«

»Mogoče še pojde, kdo ve? ...«

»Nič mu ni zaupati... Tak je, kot bi v njem ne bilo slovenske krvi...«

»Cerkvenec je in ni mu treba dajati desetine, zato drži z vikarjem...«

»V miru me pustite, drugače grem,« se je užaljeno postavil cerkvenec.

»O le pojdi, ne bo nam žal in dolg čas po tebi! Saj ne spadaš med garjeve ovce, kakor nas imenuje tvoj gospodar!...«

»Hvala Bogu, da ne!« je odvrnil cerkvenec in res odšel.

Medtem ko so se mu smejali in zbijali na njegov rovaš razne šale in opazke, so se izločili polagoma iz gruče še nekateri in se porazgubili tiho v spodnji konec vasi.

»Vikarjevi so odšli!...« je menil mož, stoječ ob Bojanu.

Bojan je zamahnil z roko, kot bi hotel odgnati sitno muho.

Pesem na gradišču je utihnila, pod lipo so prisluhnili, zlasti ženske so bile radovedne.

»Zdaj se bodo izdajali,« so si šepetale in čakale, da izvedo za ljubezenske zveze kresovavcev.

Ni jim bilo treba dolgo čakati in ugibati.

Z griča so začule glas. Bil je Draščekov, ki je jasno in glasno klical v tiho noč, da se je slišalo iz gore v goro in je še odmevalo:

»Naprej, naprej ti glavnjica,

Svetovitova iskrica,

za Trdana in Cvetano,

iz srca mu ljubo zbrano:

Ti hojla!...«

Ko je izzvenela zadnja beseda, je švignila tleča lesena šibra, ki jo je bil vrtel v krogu, v mogočnem loku čez vas v sanjajoče polje...

»O,« so se čudili pod lipo, »daleč je šla, velika je ljubezen in dolga bo...«

Komaj je padla šibra za Trdana in Cvetano v polje, se je oglasil že drugi in jo vrgel, imenujoč novo dvojico, in potem še tretji, četrti — in šibre so švigale in padale vse do tlej, da so izdali mlade srčne skrivnosti mladencem, ki so jih bile prej pod lipo navezale na preroške kresne venčke.

* * *

Ko je kres na griču pojema in ugasnil in se je mladina povračala v vas ter so se starejši že razšli izpod lipe in so le še oni ob sedeli pod njo na klopi, ki so sosedovali Bojanu, tedaj je prikrevsal iz gorenjega konca vasi popoten stavec.

»Dober večer, ljudje božji, da bi slišali vse skrivnosti nocojsnje noči!« je pozdravil, odložil popotno culo in sedel na klop pod lipo,

kjer so mu napravili prostor. »Utrujen sem, dolga in trda je cesta,« je še potožil.

»O, Korošec!« so ga sprejeli. »Kaj te je spet prignalo iz gornjih krajev?«

»Pravijo gori v naših krajih,« se je začel iztresati berač, »da se bliža konec sveta... Sveti oče papež je pred trikrat desetimi leti oznanil sveto leto, da se pripravimo. Trideset let je dal Bog še odloga — letošnje leto je zadnje...«

»O!« so se začudili in se zasmejali.

»Kar nič se ne smejite, le poslušajte!« se je ogorčil Korošec in nadaljeval, ko je videl, da je njegov opomin zalegel:

»Letos se piše 1331. Dve trojki med dvema enojkama in vse skupaj dajo osem. Osem, pravijo, je število dopolnjenja in znamenje neskončnosti... Ne smejite se, pismeni tako govorijo in kar sem slišal, sem povedal. Pokoriti se je treba, vidite, in zato romam k Sv. Ivanu v Čele tam doli ob Nadiži, ker je velik svetnik, in potem še k Mariji na Staro goro, pa še v Čedad pojdem...«

»Vikar je tudi tako govoril pod zimo. Iz bukev je bral, pravijo, a sveta le še ni konec. Kaj bi se bali in vznemirjali ob beračevih besedah!« se je oglasil Trdan, ki je ob Cvetani poslušal berača in je videl, da so jo njegove besede prevzele, ker je podrhtevala...

»Bog ti daj zdravje, mladec, pa ne zameri črni napovedi! Ne silim te, da bi veroval vanjo. Jaz verujem, ker sem star in se pripravljam na konec...« je odvrnil Korošec in vzbudil med poslušavci spet dobro voljo, zakaj zdelo se jim je, ko da bi opovrgel svoje zlovešče besede.

»Si slišala, Cvetana?« je skušal Trdan pragnati mučni vtis mladenki in se je še zasmejal, a ona je ostala trpka in videl je, da bi se rada približala beraču, kot da bi hotela slišati kaj več o napovedanem koncu...

»Če ne misliš tako hudo in si potreben kruha in spanja, pa stopi pod streho! Popotnega in potrebnega nisem še podil izpred vrat,« je dejal Bojan Korošču in vstal. Mož si ni dal dvakrat reči.

V.

Berač Korošec se je vrnil iz hiše. Teti Kunici se je lepo zahvalil ter jo še prosil, naj pove Bojanu, ki je bil že legel, da mu je hvala ležena za večerjo, ker ga je tako podprla, da bo imel do Čedada dovolj in mu med potjo ne bo treba gledati, kje bi kaj dobil. Ko je zagledal pod lipo na klopi Cvetano samo, je bil kar vesel. Dobrovoljno se je začudil ter vprašal:

»Glej ga, dekleta, še ni zaspana! Pa ne, da bi mi hotela delati družbo do zornega dne?«

»Saj res, Cvetana, kaj misliš? Hladno je že in pozno!«

»Še malo posedim, teta. Preden pripravite vse, že pridem.«

Korošec je sedel na klopi poleg Cvetane in jo prevdarno pogledal. Mesečina, ki je prodirala med vejevjem nanjo, mu je izdala, da je bil mirni odgovor teti poln premagovanja, ker v očeh so bili še sledovi solz.

Cvetana se je zganila, proseče uprla oči v berača in dahnila:

»Na koga sem mislila nocoj, Martin, ko sem te zagledala? Na mater...«

Berač je zadovoljno pomežiknil in bolj glasno povdaril:

»Nisem pozabil, veš. Smilila si se mi, sirotica, brez očeta in matere. Saj ti ni hudega, vem, a mati je le mati, nihče je ne nadomesti — pa če bi imel res zlato srce...«

»Si li kaj zvedel?« Hitro je bilo vprašanje in toplo, zakaj v njem se je vzbudila iskra upanja.

»Sem!«

»O, govori, povej mi, jeli živa ali mrtva? Po golih kolenih bi šla do nje...« In je zahtevala.

»Mater sem ti našel. Daleč je, a vendar še tako blizu, da dobiva poročila o tebi. Kako? Molčati moram. Ne bo ti treba po kolenih do nje, sama se vrne, ko izve, da je čas. Eno ti naroča: moli, kakor te je ona učila, če še znaš, in ne malikuj z dedom...«

»O, kar k njej me pelji, Martin, kar k njej! Mati, mati! O, nisem še pozabila onih molitev, nisem jih. Ko sem sama in mi je težko in mislim na mater in vem, da me ded ne sliši, jih šepčem... Sicer moram moliti, kakor on hoče. Za nocoj sem morala, vidiš, okrasiti Svetovitovo lipo...«

»Vidim, vidim in vem, da je Kobarid maličkovski. O, saj tudi v naših krajih še kresujejo in povsod, koder govorijo našo besedo, a na poganske bogove naših prednikov nikjer več ne mislijo, ko tu pri vas... Slišala si prej, kaj govore pri nas o koncu sveta... Joj in prejoj bo v dolini Jozafat vsem, ki se po lastni krivdi ustavljajo sveti veri. Zato slušaj mater, drži se njenega sporočila!«

»Bom, Korošec, bom. Ko se vrneš s Stare gore, oglasi se gotovo pri nas, več se pogovoriva, več ti zaupam, da poveš materi... O, kako rada bi jo objela, da bi ji povedala, kako mi je težko, ko nimam nobenega, ki bi me iz srca ljubil, ki bi mu mogla zaupati vse...«

»Saj imaš deda, teto, ej, in dragega tudi — ali moreš reči, da te ne ljubijo?...« je vprašal nekam zvito očitajoče berač.

»Ded, teta — že, a saj veš, oba sta pagana, kakor si imenoval Kobarijce, in zdi se mi včasih, ko da je nekaj temnega med nami in

ju ne morem prav ljubiti. Večkrat mi je tako, ko da sem kristjana... Megleno se spominjam kot iz sna, da me je mati včasih, kakor bi se ji zareklo, poklicala drugače... Marija, mislim... Zakaj, ne vem... Oče in ded in teta niso matere pustili nikdar v cerkev in tudi jaz nisem smela...«

»Prav se ti sanja... no, kaj pa s Trdanom? Bolje, da mi zaupaš zdaj, ker kdo ve, kam in kod me zanese noga in bom li mogel s teboj govoriti, preden pridem do matere.«

»Trdan je tudi pagan. Saj je dober in rad me ima in ded me je obljubil njemu. Dejala slušam in sem mu dobra, a zadnje čase, ko premišlujem, mi je srce težko, nič veselja ni v njem... Bojim se ga in rajši bi, če bi ded svojo besedo preklical...«

»Prav, prav, Cvetana... Vse povem materi in vesela bo. Jaz pa bom na Stari gori še molil k Mariji zate in za mater, da bi bili kdaj obe srečni.«

»Le, Martin, le! Če naju Marija osreči in spet združi, nič več se ne bom bala ne deda in tete in ne Trdana. Pogumno in brez strahu jim priznam: Kristjana sem!«

Teta Kunica se je pojavila na vratih in poklicala Cvetano.

Cvetana je vstala in ko se je poslovila od berača Korošca, ji je stisnil roko in ji pustil v njej droben srebrn križec ter šepnil:

»Materin dar! Preizkusil sem te in sem videl, da si ga vredna!...«

Cvetana je pritisnila roko na usta in z vso ljubeznijo poljubila materin darek ter ga neopazeno spravila, da bi ga teta ne opazila. Korošec je pa obsedel na klopi in zadovoljno klical:

»Lahko noč, teta Kunica, lahko noč, Cvetana! Dobro spita; pa kaj lepega sanjajta, ko je vsa hiša posuta s praprotjo!...«

* * *

Cvetana ni mogla zaspati.

Iskala je z mislijo v prošlost in slika za sliko je vstajala pred njo, živa in svetla in jasna kot še nikoli.

»Mati!« je hrepenela z vso ljubeznijo zapuščenega in osamljenega srca, ki je klicalo po njej in jo iskalo tolikokrat, da bi se razjokalo in se razodelo do dna ob njej, in videla jo je ljubeznivo in skrbno in se je spomnila, da se je pristrčno in brezskrbno smehljala le takrat, kadar je bila sama z njo, sicer pa da je bil njen smeh prisiljen, trpek... In še se je spomnila, kako jo je včasih mati objela in se razjokala tako presunljivo, da je morala še sama jokati, prevzeta od njene žalosti, ki je ni razumela. »O ti moj otrok, moj nesrečni otrok!« jo je milovala ob takih prilikah in jo objemala in poljubovala kakor sicer nikdar. »Zakaj, mati?« jo je radovedna vpraševala

in mati ji je čudno odgovorila vsa žalostna: »Ker moraš tako rasti.« — »Ali ne ristem prav?« je bila ona začudeno radovedna, ker je bila uverjena, da raste tako lepo in hitro ko drugi otroci. Mati je na njeno vprašanje obmolnila, kot bi ne vedela, kaj naj odgovori. Potem se je pa le premislila in je povedala bridko, bridko, da jo je zbolelo: »Ne, ne, otrok moj ljubi, drugače bi morala rasti, a veš, ded in oče ne pustita!...« Materine bridke, iz srca vzete in za njena tedanja leta zastrte besede ni razumela in ko je potem videla, da le raste ko drugi otroci, je šla k dedu in ga vprašala: »Ded, ali ne ristem prav?« Ded se ji je nasmejale, jo pobožal po kodravi glavici in dejal: »Prav, prav in lepo rasteš!« Pa mu je nato zaupala: »Veš, ded, mati pravi, da ne ristem prav, ker ti in oče ne pustita!« Dedu je izginila ljubeznivost iz oči, zamahnil je z roko, ki jo je stisnil v pest. Prestrašila se je in zbežala in slišala: »Še se ni spametovala! In otroka bi rada po svoje vzredila! Ne boš!« — Jezo je čutila v dedovih besedah, a jih tudi ni razumela. Potem je videla, kako je bil ded z materjo ožoren in tudi oče je bil hud. Mati se je pa jokala in ona se je privila k njej in še sama začela jokati. Pa jo je prijel oče za roko in jo pognal skozi vrata: »Pod lipo pojdi!« Potem ji mati ni rekla več, da ne raste prav, samo jokala je in čudna znamenja ji je delala čez obraz zjutraj in zvečer. Nekoč se je spozabila in je napravila sama tako znamenje — križ je bil, sedaj ve, — vpričo deda zvečer in ded jo je grdo pogledal in ji zagrozil, če bi še kdaj... In kar bala se je, ko jo je spet mati prekriževala.

O, in potem oni dan! Očeta ni bilo domov; v Tolminu so ga ubili. Mati se je jokala, jokala, kakor je še ni slišala. »Če bi me bil poslušal, če bi me bil poslušal!« je tožila in klicala Boga za usmiljenje. Čakala je ona tedaj, da se bo Bog usmilil in pomagal očetu, a ker očeta le ni bilo, je dala dedu prav, ko je mater odgnal iz izbe.

Očeta ni bilo več in mati je postala še bolj žalostna. »Rešiti se moram, rešiti te moram, otrok,« ji je govorila. Pa je ded nekoč odločil, da mora spati pri njem. Ali je zvedel, da ji dela še ona znamenja, in je bil hud? Ko se je drugo jutro zbudila, je bil ded mračen. »Mater so ti odpeljali,« je rekel in potem jo je mesto mamice česala teta Kunica, ki je poslej tako ljubeznivo ravnala ž njo, da se je privadila biti brez matere in je celo pozabila nanjo... Tudi ded je postal drugačen; nikdar mu ni pošla beseda, ko je sedela z njim pod lipo ali ko sta bila pri čebelah kraj hiše... Najrajši ji je pripovedoval zgodbe iz davnih dni, o bogovih in vilah, ki so tako lepe in dobre in imajo sirotne otroke rade... Tako lju-

beznivo ji je govoril, da se je navdušila za dedove bogove in vzljubila vile in je potem v polju, na pašniku in ob Soči vedno pričarkovala, da bi se ji prikazale in jo povabile v svoje kolo...

In takrat! Tam gori ob Trnovskem klanecu so pasli. Živina med grmovjem, oni, otroci, so se pa igrali ob poti. Od vasi je priškripal voz in ko sta konja počasi vlekla v klanec, so pustili igro in so se uprli v voz, da bi potiskali. Sedem let je imela tedaj. Voznik je stopal ob vozu, se smejal in bil zadovoljen: »Le potisnite, le!« Ona ni mogla zraven, da bi pomagala. Pa jo je vprašal voznik, ki je slišal njeno ime, ko so jo starejši odriivali: »E, ti si Cvetana Bojanova, ne! Pa se pelji z mano!« Ni se branila in posadil jo je na voz, odkoder se je svojim tovarišem in tovarišicam smejala, dokler se niso naveličali potiskati in so zaostali. Tedaj ji je postalo tesno in spomnila se je matere, ki so jo odpeljali. »Mogoče jo je prav ta voznik,« se je prestrašila in začela klicati Trdana, ki je zadnji popustil voz. Trdan je obstal, in ko ga je spet in spet klicala, se je spustil za vozom. Voznik, ki ji je prigovarjal, naj bo tiha, da je ne pelje daleč, je obmolnil, pobral par kamnov in jih pognal proti Trdanu. Deček se je ustrašil in je zbežal, kričeč za onimi, ki so bili že pred njim: »Cvetano odpelje, Cvetano odpelje!« In kar so ga nesle noge je tekal. Ona je jokala in silila z voza, a voznik jo je miril. Na Trnovem so postajali ljudje in spraševali voznika, kaj se ščica joče. »Sirota je, pa sem jo vzela, da bi skrbel zanjo, a se me boji,« je odgovarjal in poganjal konje. Komaj sta bila pred Srpenico in je zaslišal voznik konjski peket za sabo, je ustavil voz in jo postavil na cesto: »Dobro sem ti hotel, a s starim se ne bom trgal zate!« in je pognal, sama pa je ostala sredi ceste in ni vedela, ali bi tekla za voznikom proti Srpenici ali bi se vrnila. Strah jo je bilo prihajajočega večera ip je na vso moč jokala. Peket se je razločneje slišal in ko se je na ovinku pojavil jezdec, je spoznala deda in se spustila v diru proti njemu in klicala: »Ded, ded, tukaj sem!«

Ded je zaustavil konja, skočil z njega in ko jo je posadil nanj in še sam spet zajahal in pognal žival proti Kobaridu, je mrmral: »To je njeno delo! Otroka bi rada k sebi!« In potem ji je govoril: »Glej, da ne boš nikdar ob cesti! Odpeljati te je hotel kot mater. Če bi ne bilo Rakuševga Trdana, bi deda ne videla več!«

In odtlej je imel ded Trdana rad in ko sta vzrastla, ji je naročil, naj ga ima rada, in poslušala je deda in imela je rada Trdana, dasi je bila pozabila dogodek z voznikom...

»Dobro sem ti hotel,« je rekel voznik, ded

je pa mrmral: »To je njeno delo!« Čigavo delo, je iskala Cvetana odgovora, ko je tako v spomnih vstajala njena otroška doba. In jo je zbolelo in kot bi se ji razodelo, ji je bilo jasno ta trenutek: Materi se je stožilo po njej in je vozniku naročila, naj ji jo pripelje. O, zakaj je jokala, zakaj je klicala Trdana, ko ji je voznik hotel dobro. Nocoj bi ne bila žalostna, pri materi bi bila: ... Trdan je kriv, da ni. In še ga je imela rada! ...

Spomnila se je večera in vesela je bila, da ji ni obvisel venec v Svetovitovi lipi. Ljubzen do matere jo je vso prevzela. »Mati, mati!« je šepnila, pritisnila roko na križec in se izgubila v sen, ki jo je peljal k materi ...

(Dalje prihodnjič.)

V poletju ob Idriji.

Smrekar:

PEVEC.

*Govori, zemlja! Govori!
Mojemu srcu govori!
Da bodo strune njegove
od tvojih sap zabrnele;
da bodo misli njegove
za tvojo skrivnostjo hitele;
da bodo pesmi njegove
tvoje pesmi odmev.
Govori, zemlja, govori!
Mojemu srcu govori!*

*In bom kakor ptič, ki poje na črešnjevi veji;
in bom kakor murn, ki črička v sosedovi meji;
in bom kakor potok, ki v polja sanje šepeče,
v polja in v žita na poljih in v travnike speče.
O, bom kakor pevec božji, ki psalme žvrgoli
v jasnino in v solnce in v srca nedolžnih ljudi.*

Grivški:

KRIVIČNI MAMON.

NJEGOV rod in pokoljenje ne zanimata nikogar. Važno je, da je živel pred 80 leti kot vaški ubožec in umrl, ne da bi napravil komu skrb in žalost.

Da je postal iz obmejnega finančnega nazpaznika občinski revež, je kriv prokleti krivični mamon. Dogodilo se je pa to takole:

Pri vojakih je napredoval do feldveblja. V istem »visokem« činu je bil službeno nameščen na mejo, da bi nadzoroval nešteto tihotapcev in šest finančnih stražnikov, ki so mu bili podrejeni. Plamen službene odgovornosti je visoko plapolal v njegovem stanovskem čutu in ni ga bilo, da bi ga pogasil. Cele jate tihotapcev je polovil in marsikaka pohvala ga je pobožala. Vsak teden dvakrat je imel nagovor na podrejeno šestorico in vedno je zaključil z istimi besedami: »Naša sveta dolžnost je, da sovražimo tihotapce kot gade — oboji so strupeni; gad je nevaren življenju, kontrabantar državi. Zato gada ubij, kontrabantarja obstrelil!«

Vse bi bilo šlo gladko, da se mu niso nekega dne zavalili na pot trije debeli prekupci. Zavlekli so ga v gostilno in mu polagoma najprej z lepimi besedami, nato z mastnimi bankovci otemnili čut dolžnosti. Denar je najvišji paragraf, zato je mož postal kar nevede njegov suženj.

»Kakor smo rekli,« je ugotavljal napol vinen, »vi spravite vsako sredo in petek tri črede bikov in krav čez mejo. To se mora zgoditi od pete do sedme popoldan, ko bom imel na paznike nagovor. Za vsak rep zahtevam sto in dvajset nagrade! Plačate takoj! Velja?«

»Velja!« so udarili mešetarji in se brisali z rokavi okrog mokrih ust.

»In še nekaj!« je važno dostavil, »kdor izda, pade!«

»Pade!« so ponavljali in odšli.

Odslej je postal v službi še bolj goreč. Dvakrat na teden: v sredo in petek od petih do sedmih je sklical vse stražnike k službenemu pouku in vajam. Fantje so godrnjali in kleli, a slušati so morali, ker je oblast — oblast. Med nagovorom je sedel na oknu, pod katerim je peljala obmejna cesta. Vsi drugi so sedeli pri mizi in napeto poslušali.

»Da vas ponovno opozorim,« je mogočno rohnal, »kdor ne bo vesten v službi, pojde! Pazite dobro na vsak grm, vsako stezo, vsako gibanje!« — Pod oknom se je začul šum. Pazniki so napenjali ušesa, on pa je še bolj vneto razlagal in od samega navdušenja za službeno dolžnost naravnost rjul: »Gorje, če ne boste

pazili! Kontrabantar je gad!« — Pod oknom so mukali biki in odmevali udarci. — »Gad, gad, gad!« je sikal, da so pazniki debelo gledali in občudovali poveljnikovo navdušenje, ne da bi si kdo upal le treniti z očesom, kaj šele pogledati na cesto. Le on sam je z levim očesom poškilil šepavemu mešetarju, ki je zaostal. Ko je končala teoretična šola, so na dvorišču začeli praktično. »Ena, dve, ena, dve! Gor, dol, gor, dol! Teci, stoj!« Tako je šlo celo uro. Medtem so bile krave in biki že na varnem. Zvečer je šepavec odštél nagrado. Vsa stvar se je zadovoljivo razvijala. Ko je sumil, da utegne kdo izmed financarjev stvar izvohati, je še bolj vpil, še vestneje nadzoroval in še bolj ognjevito razlagal. Krivični denar je lezel na kup. Po dveh letih mu je začelo goreti pod nogami. Ker se je čutil že dovolj »težkega«, je prosil za vpokojitev. Predstojniki so mu z ozirom na službena leta in na vestno izpolnjevanje dolžnosti dovolili »zasluženi« pokoj. Da bi mu ga nikoli ne bili!

Se tistega dne se je oblekel v civil, zmašil v žepe in kovčeg bankovce in odšel po kratkem slovesu iz kasarne. Eden izmed bivših paznikov, ki je skrivaj opazoval debelo natlačeno suknjo in je vpokojenega že dalje imel na želodcu, je javil žandarjem. Ti so šli in našli cele kupe krivičnega mamona, ki je vpil kot mešetarji in žalostno tulil kot vsi biki in krave, ki so v teku let korakali mimo kasarne ...

Vrgli so ga v ječo, odkoder je ubog in bolan prišel v vas. Vsak dan je prosil po hišab in vsako nedeljo je drsal v cerkev. Samo one nedelje, ko se bere evangelij o krivičnem mamonu, je ostal doma in kakor žgoča rana ga je peklo v duši, da je tihoma šepetal vase. Polagoma se ga je usmilila smrt in ga zastoni utihotapila na oni svet.

Stanko:

PO MENZI.

*Ko je noč v sholarski menzi,
upihnejo luči za sivkasto lino
in moja dolga in sloka senca
pade ko topol v mesečino.*

*In grem truden in lačen, sam s seboj,
skozi zaprašen predmestni okraj.
Za okni brni šivalni stroj,
rdeče zavese so črne od saj.*

*In v meni je misel, ki bridko gori:
Za temi okni ob petrolejkah je tisoč ljudi,
tisoč ljudi, ki ne vedo, da so ljudje. —
In žalostno je moje sholarsko srcé.*

Slavko Savinšek:

KRIŽEVE NADLOGE.

PETER je dobil od očeta pismo, ki mu je povedalo, da oče ne more poslati denarja za popravilo obleke in čevljev, češ, sam nima, ker mu je za ta mesec že itak poslal; na posodo pa neče prositi, ker že itak godrnjajo, kadar odrajtujejo obljubljeni delež za šolanje. Naj še malo potrpi, bo morda prihodnji mesec kaj bolje. Seveda je šlo Petru ob tem spominu skozi misli, da bi bil, če bi ne bil kupil teh knjig, morda sam nanosil potrebno svoto. Toda ni mu dalo miru! Vsak dan je postal pred knjigarno in računal, dokler ni vstopil, da bi kupil eno samo, najcenejšo. Še bi bilo potem vsaj za čevlje. Ko pa je bil notri, je pozabil na čevlje, pa je vzel tri knjige in izdal zadnji novc. Saj se čevljev ni preje dovolj mislil, ampak šele potem, ko je knjige prinesel domov in je cela luža tekla od njegovih nog. In zdaj se ne da pomagati, potrpeti je treba do prihodnjega meseca.

Kar samo od sebe mu je prišlo še v um, da jutri že ne bo mogel plačati kosila v dijaški kuhinji. Še za danes je bilo plačano, jutri bi moral dobiti novo izkaznico, ali s čim jo kupiti? Hm! Najli vpraša za predjem gospoda, ki mu sina poučuje? Ne upa si, že tako se boji, da ga bo odslovil ob prvi priliki. Zadnjič mu je nekako namignil, da je sin dobil čudne pojme o življenju, odkar ga poučuje on, Peter, da je zanemaril matematiko in bi bral le kake prismojene pesmi in jih morda še sam dela. Tega bi se manjkalo, je dejal gospod, ali bo v trgovini pesmi zlagal in kupcem pripovedoval o najnovejši literaturi, ali kako se že tej stvari reče! Tako je poučil gospod Petra in zdaj ne kaže drugega ko premagati se pa učenca malo brzdati v njegovem nagnenju do umetnosti in mu bolj ubijati v glavo računstvo. Samo, ko bi to Petru samemu kaj zelo bilo všeč!

Le kje bi dobil denar za kosilo? Večerja sama pri sestrah v zavodu je malo premalo za ves dan, čeprav ni ravno slaba.

Peter ni utegnil domisliti do kraja. Mravlja mu je prilezla na roko, za njo še druga. Študent je pogledal okoli sebe, pa je opazil, da sedi blizu mravljišča. Skočil je kvišku, se sklonil na kup, nato pa počepnil poleg njega in oči so se mu zasvetile kakor beraču, če dobi po tridnevem postu kos belega kruha.

»Ti, ti, mala, počakaj no malo, da ti pomagam! Preveč si naložila! Saj te bo kar pošlinčila trska! — No, le nič se ne boj, saj ti ne storim hudega! Kam pa misliš nesti? No, pokaži! — Aha, sem le. No, le čakaj! — Tako, vidiš, zdaj imaš tam.«

Peter je ure in ure čepel ob mravljišču in skoro ni opazil, da se je že močno zmračilo. Šele tuljenje sirene v mestu ga je vzdramilo; spomnil se je na odhod in večerjo. Previdno je zagrnil mravljišče, se še zadnjič posmejal drobnim živalcam, nato pa je krenil po bregu navzdol. Zjasnilo se je skoro popolnoma in prve zvezde so se vžigale. Petru je bilo lahko pri srcu, nekam prosteje je dihal, ko je spota zrl na nebesno jasnino, in prav potihoma si je prižvižgaval v pot. Mimogrede se je spomnil jutrajšnjega kosila, pa se je nasmejal:

»E, kaj, nocoj bom pustil polovico za jutri, saj bo kaj tacega, da se bo dalo spraviti v žep, pa bo!«

Pospešil je korak ter poltiho pevkajoč stopil v razsvetljene mestne ulice.

Pri večerji mu je dobra sestra porinila v roko velik kos kruha in nekaj mrzlega mesa, ko je videla, da si je prihranil skoro vso večerjo in jo naskrivaj vtaknil v žep. Zdaj je mislil iti domov, pa ga je kar nehote zaneslo v stransko ulico in potegnilo v cerkev, ki je bila še odprta. Mračno je bilo notri, ljudi razzen par ženic ni bilo. Postal je za vrati, se pokrižal in poiskal s pogledom stranski oltar, kjer je bila Mati božja. Rdeča luč je gorela pred oltarjem, na tleh pa nekaj prošnjih sveč in stara mamica je klečala malo v stran od njih. Peter je stopil bliže in ko je pogledal ženi v lice, mu je živo stopil v spomin obraz materin. Toplo se mu je prelilo v srcu in pokleknil je. Ni molil z ustnicami, niti besed ni izgovarjal; ali kakor da se mu je odprlo srce, je teklo iz njega nekaj in to tako vroče in iskreno, da se mu je videlo kakor bi se mu Mati božja smehljala v zahvalo za vdanostno češčenje. Slika je bila tako čudovita, tako skrivnostno lepa v tej zastrti rdeči luči! In obraz Marijin tako poln miline in tako ljubezniv, da je Petru trepetalo srce. Kako je podobna ta Marija oni v domači farni cerkvi! Samo da je ona doma lepša v zlati solnčni luči, ta tukaj pa zopet v tej tajinstveni. Vse je utonilo okrog Petra nekam v meglo, ni videl mamice poleg sebe, ni slišal nanovo vstopajočih, ne odhajajočih. Skoro ni bilo misli v njem, nobene določne vsaj ne. Nekaj sladkega, nepojmljivega, nedopovedljivega se je pretakalo in mu dajalo toliko gorkote, toliko tolažbe, da je pozabil, kje je. V trepetanju lučke se je spreminjal Marijin obraz in Jezuščkovo lice je vsak trenutek imelo drugačen izraz, toda vedno samo tak, ki je božal Petru v dušo. Ali se ni malo bliže naklonila Marija zdajle? Se ni Jezušček ozrl na Mater in ji nekaj šepnil v uho? Zdaj je za hip izginila slika Petru spred oči, pa je videl mesto nje samo nekaj nedoločnega, pe-

sem barv, ka-li, ki je zazvenela v njegovi duši? Spet je zasijal vanj obraz raz sliki in Peter se je premaknil, da bi bil bolje videl. Tedaj je začutil vonj dišav, mehka svila mu je padla na roko in poleg njega je pokleknila v klop lepo oblečena mlada ženska, sklenila roke ter dvignila obraz k oltarju. Peter se je malo odmaknil in pogledal došlo. Bled obraz je sijal izpod klobuka, v očeh pa je videl sijati kakor solze. Nekaka odvratnost napram gosposki tujki, ki je prvi hip spreletela Petra, se je umaknila sočutju in začudenju: čemu joče, saj je bogata, saj je lepo oblečena? Ali samo za trenutek ga je obšlo to začudenje, potlej pa se je zavedel: ni samo telo, je tudi duša. Ne le med ubogimi, tudi med bogatimi! Videz vara! Tudi tem sta Bog in Marija dobra, kadar pride stiska, se je posvetilo Petru iz spomina.

Vendar je toliko vplival nanj pojav gosposke tujke, da ga ni več strpelo v cerkvi. Vstal je, se še enkrat ozrl na sosedo, potem se poslovil od Marije, se pokrižal in zapustil cerkev.

Ko je prišel domov, se mu ni dalo žgati luči. V temi si je pristavil k oknu stol, odprl na stežaj in se sklonil ven v noč. Peter se je spomnil: matematične naloge še nima narejene. Malo ga je zaskrbelo. Toda, morda pa jutri ne bo vprašan! Sicer pa jo lahko naredi še zjutraj, bo pa uro prej vstal. Nocoj se mu ne da, nocoj je preveč čudno v njem, zunaj pa tako lepa noč! O, da bi bil zdaj le doma, kako bi stekel gori pod gmajno in strmel v lepoto noči in prisluškoval v skrivnostno godbo nočnega ozračja in pošumevanja listov v lunin svit! Tu pa ne more, ne sme, ker nima ključa in bi potem ne mogel nazaj! Pa tudi gorje, če bi zvedela gospodinja! Takoj bi ga zatožila gospodu katehetu, ki v tem oziru ne pozna šale! Ali vendar! Saj še ni pozno. Samo eno uro, do tedaj bo še odprto.

Peter pusti okno odprto, se po prstih splazi po stopnjicah na ulico in se zažene tjakaj, kjer je sedel pod večer. Skoro v teku doseže bukev. Nasloni se ob njo in se razgleda po pokrajini, lesketajoči se v lunini razsvetljavi. O, kako mu je nepopisno sladko v duši! Kakor preje v cerkvi! Kako šumljajo listi v vetru! Kakor bi peli, se mu vidi, kar določno sliši pesem! V travi pojo črički in drobna mušica brni vmes. Iz mesta moti ropot te pesem zlate mesečine. Sicer pa Peter ne sliši motenja. Peter je samo gledanje, samo poslušanje, samo strmenje! Tam notri globoko v duši nekje, čisto v dnu pa se nekaj zgane in prične prepevati pesmi mesečne noči. Peter je napet kakor struna in zveni. Čuje sam svojo pesem, ki se oglašča v njem in je vedno lepša; je vedno bolj eno s pesmijo pomladne

noči. Zdaj ne posluša samotni pod bukvijo nič več v noč, zdaj je obrnil uho vase, ker tako lepo, tako čudovito zveni v njem! Nič misli, nič premišljevanj, nič gledanja, samo poslušanje v tišino skrivnosti svojega srca, v tajnostno sladkost svoje duše, vzbujene in uglašene v sozvočje večno lepe, skrivnostne pesmi mesečne noči.

Iz sanj vzdrami Petra ura iz mestnih zvonikov. Peter omahuje domov, hiti, žuri se, da pride pravočasno. Še je odprto, urno po stopnjicah v sobo.

Šele pozno je prižgal luč, sedel za mizo in pričel pisati. Pisal je dolgo, nič črtal, samo pisal, skoro ne da bi kaj mislil. Že je pričela bledeti noč, ko je Peter končal. Ugasnil je, oblečen se vrgel na posteljo, zaspal pa je šele pozno v jutro.

V šoli je bil pri računstvu Peter prvi poklican k tabli. Naloge ni imel napisane in profesor ga je spodil v klop, ne da bi ga bil kaj vprašal. Za slovo pa mu je še zabičal:

»Križ, če bo šlo tako dalje z vami v matematiki, boste frčali koncem leta! Tako gotovo, kakor gotovo je enkrat ena ena!«

Četrta nadloga: Profesor Stiska.

Sedmošolec Peter Križ je danes izredno dobre volje. Sedi v klopi in obraz se mu smehlja, četudi je ura fizike in govori profesor Stiska suhoparno o nečem, česar Peter prav malo sliši, še manj seveda razume. Zunaj je sončen dopoldan, vse vriska in kipi in poje v tej sijajni sončni luči, zakaj bi še Petru ne vriskalo srce kljub pusti šoli? Na vse zgodaj je že vstal, tekkel gori pod gmajno, brez knjige v roki, samo da bi mogel prav od srca pozdraviti solnce, ki je prav tedaj vzhajalo. Planine so bile vse zlate. Peter je nekaj časa sedel in gledal po poljani, ki se je vsa umivala v rosi in se sušila v solncu, nato pa je krenil v gozd, hodil od drevesa do drevesa, se pogovarjal z grmi, ogovarjal cvetke in jim rekal sestrice, poslušal tičke in jih za bratce klical, se igral z mravljami ter jim dajal sladka imena. Prejšnji večer je napisal lepo pesem, pa je bilo zato danes tako nekam lahno v njegovi duši, srce se je sprostilo sponi, ki ga je držala par dni in ki ji ni vedel vzroka, pa se je nenadoma dala spoznati, ko je zazvenelo v njem in je čutil: pesem je, ki hoče na papir. Ko je bral napisano, mu je zavriskalo v srcu! Saj je bilo v tej pesmi vse, o čemer je nedoločno sanjal zadnje čase, je bil v njej ves nemir, pa tudi vsa blaženost, ki so jo točile vanj neke oči, neki ljubki obrazek, ki ga je srečaval vsak dan in je bil vsak dan globočje v njegovem srcu! Tudi zdajle, v šoli, med tem suhoparnim predavanjem, gore v Petru prav

tiste oči, se zrcali v njem prav ista sladka deklica in zato je Petrov obraz žareč, raz njega odseva blaženstvo duše in raj iz srca.

»Križ, povejte nam, kaj je škripec!« pokliče nenadoma profesor Petra. Dijak sicer sliši svoje ime, ali se ne zave takoj in niti ne vstane. Tovariš ga dregne in mu pošepeta, naj se dvigne. Peter ves rdeč vstane, pa ne ve, kaj bi.

»No, Križ, ste slišali? Odgovorite!«

Kako bi, vraga, odgovoril, ko pa ne ve, kaj je bil vprašan. Za spoznanje zbledi, pa seveda molči.

»Slišite, Križ, pojdite no malo ven, da si vas malo bliže ogledam!« nekam porogljivo pozove profesor Petra. Študent vzame zvezek z domačo vajo in gre pred tablo.

»No, nalogo ste napravili, še čudno, kaj, ko je pa fizika tako suhoparna veda za vas, ne?« podraži profesor, ko pogleda v zvezek in napravi svoje znamenje vanj. »Čujte, Križ, da bomo videli, kako ste se za danes lepo pripravili, dajte nam no narisati sestavljen škripec!« se posmeje profesor v dijaka in mu da kredo, ki jo je doslej sam držal v roki še od predavanja sem. Peter s tresočo roko vzame kredo, se postavi pred tablo in nariše škripec. Potem napravi malo niže družega in nato tretjega. Pa tako počasi, da ga mora profesor priganjati. Da, tako nekako je videl sinoči narisano v knjigi, gre Petru po glavi, tri kolesa drugo nad drugim, vsako malo bolj ven. In vrv je visela, od spodnjega menda. Ali od zgornjega tudi? Seveda, saj morata biti dva konca pri vsaki vrvi!

(Dalje.)

Artur Landsberger:

ŽEP V PLAŠČU.

ZADNJI vlak sem zopet enkrat zamudil. Šofer je zahteval trideset lir. Hvala! Par korakov dalje je stal velik, zaprt potniški avto, v katerega se je gnetlo trikrat več ljudi, kot bi jih po mojem računu šlo, če bi ležali lepo v plasteh eden na drugem.

»Le naprej!« mi je zaklical šofer. »Eden več, to ni nič posebnega.«

Živa vsebina avta je ugovarjala.

»Škedenj?« sem vprašal.

»Da in še dalje« je odvrnil.

Poskušal sem se vrniti v voz. Par gospa je vzkriknilo; neki gospod je robantil. Potisnil sem se naprej.

Avto je zagučal in se začel hrupno pomikati.

Brž sem dobil stik. Mehka, majhna roka, ki sem se je nehote rahlo dotaknil, mi je odgovorila, najprej plaho, potem pa je bodro legla v mojo. Zdajci me je spustila in je zginila v žepu mojega plašča. Ko sem hotel seči po njej, je brzo smuknila ven; enkrat dvakrat se je to ponovilo! Ko je padla luč cestne obločnice v voz, sem pogledal v njen ozki, nežni, ne več prav mladi obraz. Toda že me je izzivajoče zadel pogled moža, ki je spadal k njej in stal tesno ob meni. Polagoma se je voz praznil. Slednjič smo bili v vozu le še ta par in jaz. Kadar se je razsvetlilo, sva si neznanu gospod in jaz pošiljala poglede, ki so bili vse preje kot prijazni. Ženska je sedela s povešeno glavo in tudi ob izstopu je obrnila obličje v stran. Brez dvoma je njen spremljevalec opazil dotik.

Nisem bil še v hišni veži, ko sem segel v žep, v upanju, da bom v njem našel njeno posetnico. Potegnil sem ven zlato uro. Začuden in preplašen sem tekkel po stopnicah v svoje stanovanje, šel v sobo, zavrtel luč. Srce mi je burno bilo, ko sem drugič segel v žep. Prišla je na dan zapestnica z vloženi biseri. Položil sem uro in zapestnico na mizo, naglo slekel plašč — nekaj je padlo iz plašča, se zatrkljalo po tleh. Pripognil sem se. Bila je moja igla z dragulji, ki je skrivnostno napravila pot od moje ovratnice do žepa.

Prebil sem strahotno noč. Oblečen sem sedel v naslonjaču in strmел proti vratom. Ali sem postal kleptomani, tat iz bolezni, ki trpi na zavestnih motnjah in v tem ropa svojo okolico? Razen ure, zapestnice in ovratne igle sem našel v žepu še zlato zaponko posuto s smaragdi, zlato verižico in dolgo ovratno dragotinjjo iz platina in bisserov.

Kaj početi? Mar naj grem na policijo in tam oddam te reči? Ne! Nevarnost, da preiščejo moje duševno stanje in me zaprejo, je bila prevelika. V prvih jutranjih urah sem spet oblekel plašč in se odpeljal v uredništva najbolj razširjenih dnevnikov. S trudom in denarjem sem dosegel, da je še isto jutro izšel v časopisih oglas, v katerem sem naštel v avtu najdene predmete in objavil svoj naslov, kjer upravičenci lahko prejmejo, kar so izgubili. Olajšan sem se odpeljal domu.

Ni bila še deveta ura, ko so se prikazali zaporedoma ena gospa, dva gospoda in spet dve gospe, ki so določno in nič kaj vljudno zahtevali, naj jim povrnem predmete, ki so jim bili na tako zagoneten način odvzeti.

Zjecljal sem par opravičilnih besed in se zgrudil, ko sem se teh reči odkrižal, — najraje bi jim bil dal še iglo — odrešen in srečen v globoko spanje. Sanjal sem o majhni, mehki

roki, ki se je plaho in nežno položila na mojo, potem pa se naglo odtegnila, se povrnila, se poglobila v moj žep in — spustila vanj zlato uro.

Ves potan sem se prebudil. Zdaj sem jo uganil! Dama je bila zamenjala moj žep z onim svojega pobočnika. Ravno sem si stavil pred oči presenečena obraza obeh žeparjev, ko sta odkrila svojo zmoto, in sem se glasno zasmel, — ko je nekdo odločno pozvonil in nato pri vratarju prav silno zahteval, naj ga spusti do mene.

Šel sem v vežo in vljudno vprašal:

»Želite?«

»Vi ste mi pravi tič!« me je nahrulil. »Hojčem svojo zlato uro. In sicer takoj!«

Mislil sem, da imam opravka s sleparjem, ki me skuša nabarvati, in mu nisem ostal dolžan odgovora.

Toda prepričal sem se, da je bil on res pravi lastnik zlate ure, za katero sem mu zdaj, ko sem jo bil brez premisleka izročil tretjemu, moral plačati odškodnino.

Uvidel sem to in sem mu položil v roke dva tisoč lir. Toda komaj je prestopil prag, se je ob strani svojega moža prikazala elegantna gospa in je zahtevala svojo zlato zaponko. Dokazala je draguljarja, kjer jo je kupila, in njen mož je menil: »Ta zanka, kraški in potem z oglasi odprodajati ukradene reči, je nova! Prijeli vas bomo.«

Obisk je končal z nakazilom za dvanajst tisoč lir, kateremu je šibko uro pozneje sledilo drugo za platinsko ovratnico. Po zlati verižici, ki jo je ena izmed dveh dam okoli poldesete zjutraj zahtevala kot svojo, jo natančno pregledala in mi jo slednjič majaje z glavo, prepustila, ni vprašal nihče več.

Oddal sem jo na policiji in otedaj živim v vednem strahu, da je verižica lahko ponarejena in da me bodo lepega dne poklicali na odgovor radi sleparije.

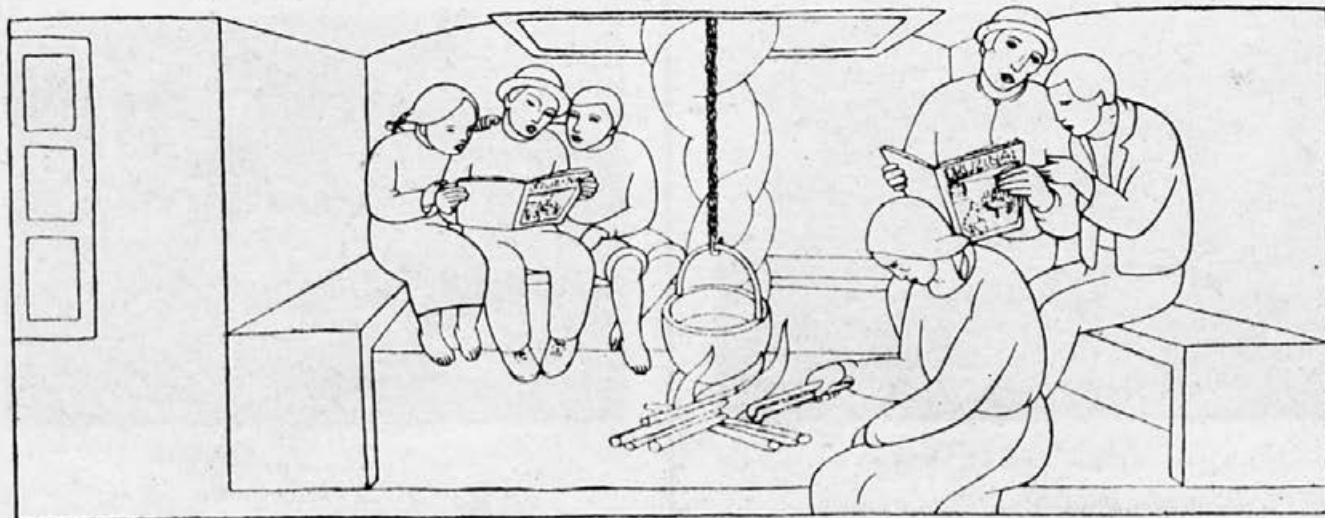
Godezlava:

OB SOČI.

Solnce zginilo je za oblake.

*Lipa v vetru je zašepetala,
tam sem, kipu slična, nemo stala,
gledala razburkane valove.*

*Kaj le skrivajo ti modri vali?
Divje se zaganjajo ob skale,
ki odmevajo, kot bi jokale
z njimi, ki so tu jih pokopali.*

ZANIMIVO IN POUČLJIVO

Prof. Rado Bednarik:

NA OKRVAVLJENIH TLEH.

MAJHEN, bel kamenček, pobran pod križem sredi rimskega Koloseja, me spominja na najmočnejše vtise, kar sem jih na svojem potu po Italiji doživel.

Septembrski večer je zlatil šempetersko kupolo; na Korzo in Cavourjevo ulico so se vsipale trume živahnih Rimljanov in Rimljanek, da malce pošetajo v večernem hladu; tedaj sem se spomnil pred kavarno na trgu Venezia v osrčju Rima, da si še nisem ogledal največjega spomenika starega paganskega in krščanskega Rima. Kar na slepo sem jo uredal v smer, kamor mi je plačilni natak za liro napitnine pokazal. Hodim in blodim iz glavnih v stranske ulice, dokler se po takem enournem potovanju ne znajdem zopet pred tisto kavarno, kjer sem prej kavo srebal. Plačilni natakar me je začuden vprašal, jeli sem tako brž končal z obiskom take slavne starine. Seveda sem ga zavrnil, da sem Kolosej že petič videl, a zdaj sem tam prav na cesarjevem sedežu listnico pozabil in zato naj mi pove, s katerim tramvajem pridem prav gotovo tja, ker v temi se po ulicah ne spoznam dobro.

To pot me je zadnji večerni tramvaj srečno izložil tam nekje v bližini. Pri motni svetlobi sem razbral, da je to Ulica triumfov, po kateri so se zmagoviti cesarji v slovesnem sprevodu vračali v prestolico. Mene je pa prav pod Konstantinovim slavolokom skoraj sram bilo, da tako iščem Kolosej, ko da je

kak vaški senik. Pa komaj sem prišel skozi — hotel sem namreč po vsej sili skozi slavolok, zato je bilo treba preskočiti železno ograjo, ki brani blizu — že sem osupnil nad celo goro kamenja, ki kipi pod nebo kot razvalina kakega orjaškega gradu. V srebrnem luninem siju so se sence po areni še strahotneje črtale.

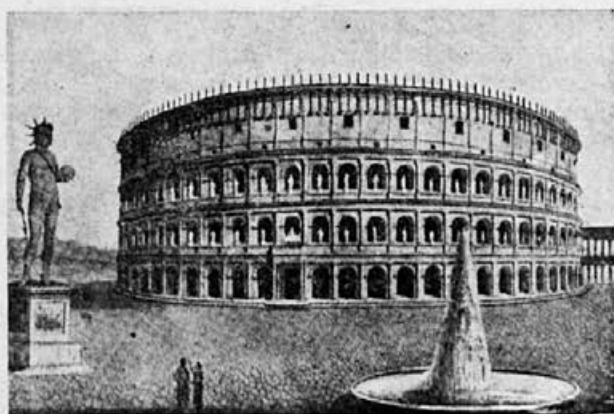
Groza in veličastje te prevzame, ko stojiš sredi kamenitih skladov, ki so se rodili v slavi zmagovalca Tita, se kopali v razkošju in sladostrastju Neronovem, ki so odmevali od vzdihov tisočernih krščanskih mučencev, pol blazni drhali v naslado. Čete gladijatorjev so se klale na tem igrišču in umirale s pozdravom: Ave Caesar, morituri te salutant.¹ Ti kameni pričajo o spletkarjenju srednjeveških rimskih patricijev, govorijo o dveh tisočletjih, ki sta vršali nad njimi do danes, ko senca mogočnega lesenega križa sredi Koloseja pada čez vso areno in jo ovija v skrivnosten mrak...

Čeprav je že odbilo nekje na Palatinu² enajsto v noč, je še nekaj fotografskih aparatov šklopotalo pod stebrišči. Obiskovalcev je bilo še dokaj; saj pa tudi sleherna vodniška knjižica svetuje, da si oglej to znamenito starino v »romantični mesečini«. Napotil sem se po vijugasti poti med sedeži v prvo nadstropje. Moje stopinje so že pregnale neki zaljubljeni parček, ki je iskal tu gori zavetja. S prostora, kjer so sedele vestalke,³ se je videlo v temačno areno spodaj kot v globine preteklih vekov. — — —

¹ Zdravstvuj, cesar, pozdravljajo te v smrt obsojeni.

² Griček vzhodno od Koloseja, kjer so stale razkošne palače rimskih cesarjev.

³ Svečenice boginje Veste.

Kolosej za rimskih časov.

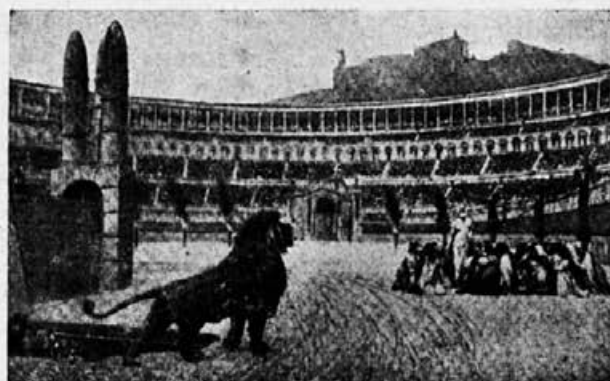
Orjaški secutor
nad padlim mrežonoscem.

Oster duh po nardi, ki se je kadila na pozlačenih kadih, lesketajočih se med sedeži, mi je udaril v nosnice. Nekje iz daljave je pogrmeval na uho šum kot od močnega valovanja morja. V Kolosej so se jele vsipati množice. Poleg mene je sedlo na s škrlatom pregrnjene sedeže par senatorjev in vitezov v obšitih togah,¹ tam naprej so sedeže vestalke, lepe devojke v belih haljah. Častivredni senatorji in vitezi so si začeli namigavati in šepetati; zlasti na račun Rubrije, prve vestalke, sem slišal par mastnih. Medtem je 160 vhodov nabruhalo po zgornjih sedežih vse polno predmestnega ljudstva, ki je, dišeč po česnu in slabih ribah, nestrno cepetalo z nogami, dokler niso začeli sluge deliti med nje neke vrste peciva. Komaj se je hrup ljudstva po »panem et circenses«² malo polegel, so krepki mornarji z najvišjih sedežev raztegnili škrlatno streho nad nami. Lepo dišeča voda je v drobnih kapljicah pršila izpod nje. Medtem so drug za drugim prihajali rimski močnjaki. Drhal iz rimskega predmestja Subure³ jih je sprejemala z vzkliki ali žvižganjem, kakor ji je bil pač kdo po svoji darežljivosti všeč. Glas zlatih tromb je pretrgal krik in šum; cesarski spreved prihaja. Na vzvišenem prostoru se mogočni imperator ustavi in topo zre v množico, ki mu maha kot božanstvu. Okoli cesarjevega prestola se dresnajo senatorji, konzuli, patriciji, duhovnice, ki so vsi srečni, če jih imperatorjevo oko le ošine. To dvorjenje traja precej dolgo. Iz kletk prihaja divje rjojenje levov in šakalov. Ljudstvo že zopet začena vpiti. Zdi se, da bo danes prav izbran spored. Zdajci se dvigne mestni prefekt in da znamenje za igre. Trombe zapoje. Najprej nastopijo igralci in komedijanti. Potem so na vrsti deklamatorji. Latinščina mi je že precej spuhtela iz glave in

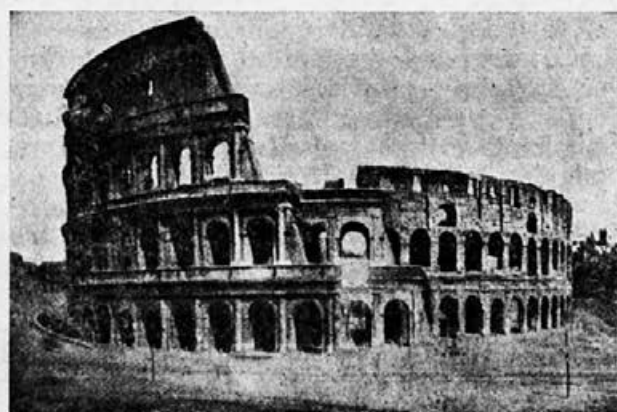
se nisem zanimal za igralce. Tedaj zabrenči za mano glas: »Publius Severus Pausa, cesarski senator in prokonzul v Traciji«¹ se predstavi mogočna, debela postava. Potegnem vizitko. Senator je bil ves iz sebe, da vidi človeka iz pokrajin, ki jih pozna. Jel je prijazno razkladati, videč me tujca, da je ogromno stavbišče začel zidati cesar Tit Flavij Vespazijan 2 leti po razdejanju Jeruzalema. 30.000 ujetih Judov je vozilo kamenje iz 27 kilometrov oddaljenih kamenolomov rimskega Tivolija. Osem let je trajalo, da so zgradili amfiteater v jajčasti obliki. Na dolgo meri 188, počez pa 156 metrov. Flavijev amfiteater ali Kolosej, t. j. orjak (tako imenovan po orjaškem kipu cesarja Nerona; na levi na sliki), je zidan v štiri nadstropja 49 metrov visoko. V umetniško izdelanih vdolbinah v steni so stali kipi rimskih konzulov. Znotraj so štiri vrste sedežev, vse je bilo z marmorjem obloženo. Prostora na njih je bilo za 187.000 gledavcev. Arena, t. j. prostor na sredi za igre, je bila tako pripravljena, da so brž lahko iz nje naredili jezero za morske bitke ali gozd za uprizoritev lova na divje zveri. Pod areno se še danes vidijo križem krašem hodniki in priprave za vso to kuliserijo. L. 80. po Kr. je cesar Tit končal to velikansko svatbo, čudno sveta. 12.000 judovskih sužnjev je pri delu poginilo. Tako se je izpolnilo, kar so Judje pri križanju vpili: »Njegova kri naj pride nad nas in naše otroke!«

Komaj je zgovorni Pausa končal, že so plutones in mercurii, amfiteatrski sluge, naznanili, da pričnejo gladiatorske (gladijatorji bi se reklo po naše mečevavci) igre. Moj mentor (učitelj) me je opozoril, da prične zdaj spreved gladijatorjev. Ljudstvo z zgornjih sedežev se je stegovalo čez ograjo, da bi bolj videlo. Pa se je tudi splačalo pogledati pestri spreved. Spredaj so šli trobentači in

¹ Vrhnje oblačilo v obliki plašča.² Po kruhu in zabavi.³ Subura, ena najživahnejših rimskih ulic.¹ Rimska pokrajina na Balkanu.

Zverine prihajajo...

Kolosej danes.

se napihovali na dolge trobente. Za njimi so dostojanstveno korakali lanistae (učitelji borb), svečeniki in victinarii (nižji svečeniki, ki so vodili klavno živino za žrtvovanje bogovom). Zdajci se je drhali polotilo neko blazno veselje. Na nekakem odprtem vozu, polpitem, se je drenjalo kakih pedeset starčkov, žen, otrok, devojč, mladeničev, vsi vkovani v železje. Sleherni je imel krog vratu tablico z napisom. Nisem mogel razbrati. Pobaram debelega Publilia Pauso, čemu ženejo tiste ljudi »ad bestias«, da jih divje zveri raztržejo. Nasmehnil se je: »Oslovsko glavo častijo, ti zanešeni pripadniki nazarenske krize vere.« Z zgornjih sedežev je frčalo na žrtve kamenje, kuhan bob, čebula, jajca, opanke. Oni doli so pa le zrlji v večerno zarjo ter se sklanjali k suhemu, častitljivemu starčku sredi njih. Vihar se je polegel, ko so okoli arene vlekli kletke s krasnimi zverinami iz vseh delov sveta.

Na koncu spreveda so pa korakale cele čete gladijatorjev. Tla so se tresla pod krepškimi, mrkimi postavami, ki so pod cesarjevo ložo, smrti posvečene, iztegnile roko v pozdrav. Mestni prefekt da znamenje za pričetek borb.

Nasproti se postavita dve četi. V eni so securi (sledilci), oboroženi s čelado, ščitom, kratkim mečem in batom. Nasproti ji stopijo retiarii (mrežonosci), ki skušajo svoje nasprotnike ujeti v železno mrežo in jim potem s trizobom razparati trebuh. Četi se zakadita druga v drugo. Kri curlja po pesku, smrtno tišino trže le žvenket orožja in hropenje deset tisočev gledavcev, slično suštenju pred nevihti. Ljudstvo je žejno krvi. Hipoma zavrešči raz vseh sedežev: »Hoc habet!« (Ta jo je skupil.) Prva žrtev je padla. Orjaški securator stoji na vratu podleglega mrežonosca (glej sliko) in čaka, obrnjen proti vestalkam, sodbe. Če ljudstvo hlepi po krvi, obrne palec navzdol, vestalke se pridružijo »pollice verso« (s palcem navzdol) in premagancu se zarije

nož v grlo. Še bolj mesarsko klanje nastane, ko spuste med gladijatorje divje zveri. Kri brizga prav do prvih sedežev. Vonj po dišavah se meša z duhom po človeškem mesu, da kar reže v živce. Senator na moji desni je pa užival in razlagal, da je bilo še lepše ob otvoritvi Koloseja, ko se je med sabo poklalo 2000 gladijatorjev in 9000 zveri.

Medtem so tla posuli s svežim peskom in odnesli razmesarjena trupla. Odmor. Živci uplahnejo, a množica je še zmeraj divja in komaj čaka, kaj pride. Saj je bil »editor muneris«, navadno konzul ali mestni prefekt, ki je vodil igre v amfiteatru, že dneve prej naznanil, da bo to pot nekaj novega.

Vse hiti nazaj na prostore. Baklje, ki so razsvetljevale prostor, ugasnejo. Vse tiho strmi v temno areno. Hipoma švignejo v zrak iskre velikanskih smolnic. Iz njih pa se izvijajo obupni človeški kriki, ki pa brž utonejo v melodiji mehkih psalmov. Rimskega ljudstva, natrpanega v Koloseju, se poloti divja radost: vpitje, cepetanje, tuljenje, vse se meša. V svitu človeških bakelj se vidi sredi arene skupina belih postav. Z grozo zre proti vratom kletk, odkoder dostojanstveno prihaja kralj puščave, za njim šakali, volčje, tigri, še kače vmes. Zveri vohajo svoje žrtve. Močen lev mahne s šapo po najbližji. Ko začurlja kri, se v zvereh zbudi požrešnost. Z divjimi skoki in podplutimi očmi se zaganjajo v trumo in jo tržejo. S kosi mesa in gobcih se zavlečejo v kraj in se sitijo. Paganski Rim pa tuli v blazni sli, ko vidi v potokih teči kri krščanskih mučencev. Debeli senator Publilius Severus Pausa se je rezal moji mehkočutnosti. Kolosej se je topil v krvi...

Mrzlo je potegnilo s Tirenskega morja čez Ostijo sem. Za albanskimi gorami se je že svetlikalo. Čudno se je zdelo kampanskim kmetom, ki so tovorili zelenjavo na rimski trg, ko so videli tako zgodnjega tujca bloditi proti Zatiberju.

Naslednji popoldan sem raz jabolka na šempeterski kupoli zopet zrl na Kolosej. Nič več sijaja in razkošja. Le razvalina, ki je pa vendar še veličastna. L. 1084. je Robert Guiscard, ki je prihital papežu Gregorju VII. na pomoč proti cesarju Henrik III., ukazal požgati del Rima med Celijem in Kapitolom.¹ Tedaj se je Kolosej prvič začel rušiti. V naslednjih stoletjih je rodbina Frangipanijev preuredila nekdanji amfiteater v močno trdnjavo, ki pa je prehajala iz rok v roke. V septembru l. 1349. je močan potres razvalil polovico orjaške stavbe. V naslednjih stoletjih so pa razvaline izrabljali kot kamenolom. Par krasnih rimskih palač je zgrajenih prav iz marmorja odnešenega iz Koloseja. Nevarnost je bila, da ne bo ostal kamen na kamnu in da bo stari pričevavec krščanskih mučencev izginil. Zato so papeži začeli popravljati podirajoče se razvaline. Papež Benedikt XIV. je celo z izobčenjem zagrozil tistim, ki bi še kaj odnesli iz Koloseja. Toda vse te odredbe niso mogle kaj zobu časa, ki je zglodal še močnejše spomenike človeške preteklosti...

Lep večer je bil, ko sem se poslavljajal od večnega mesta. Na potu na postajo sem skočil še enkrat v Kolosej. V areni sem pobral od stebra odkrušen kamenček, ki me še danes spominja na tla, prepojena s krvjo tisočev gladijatorjev in mučencev.

¹ Dva sedmerih gričkov, na katerih je bil stari Rim sezidan.

OB ZATONU RUSKEGA CARIZMA.

GREGOR Jefimovič Rasputin je začel svoj vpliv na carskem dvoru prav kmalu dobičkanosno izrabljati. Po Petrogradu se je kmalu razvedelo, da je Rasputin proti primernemu plačilu prav rad pripravljen posredovati in te rešiti vojaške službe, te oprostiti iz ječe ali ti priskrbeti koncesijo. Poučeni krogi so celo natančno vedeli, kakšno svoto denarja je treba za posamezna posredovanja odšteti. Tako se je s časom v predsobi Rasputinovega stanovanja kar trlo prosilcev in prosilk, ki so potrpežljivo čakale čudotvorca ure in ure. Ko se je Rasputin končno pojavil, se je začelo izpraševanje. Vsakdo mu je potožil svoje gorje in ga prošil pomoči. In če je imovit kmet, bogata vdova ali premeten bankir po uspešnem pomenku položil na mizo kup denarja, je Rasputin brez vsake zadrege mirno spravil bankovce v široke hlače in se obrnil k novemu prosilcu. Tega ni

Rasputin prav nič skrival, temveč opravljal kar javno, da so vsi videli. Pri tem je pa Rasputin imel to dobro črto, da ni delal nobene razlike med bogataši in reveži. Zgodilo se je pogostoma, da je bil z odličnimi gospodi prav posebno osoren, sprejemal njih bogata darila skoro brez zahvale in z brezbržnim obrazom, dočim je izkazoval revnim prosilcem, ki so mu prinesli steklenico vina ali hlebec sira, izredno vljudnost in dobrotljivost. »Glej, glej« — je poklical služkinjo — »glej, kako dragocen dar mi je prinesel ta ljubi človek! Res, plemenit darovalec!« Rasputin se je znal tako obnašati, da so se siromaki vsi srečni vračali domov in verjeli, da je njih darilo Rasputina najbolj zveselilo. Sicer je pa Gregor Jefimovič revežem delal usluge tudi brez plačila in jih povrhu še sam obdaroval. Tu je stala mati, ki je hotela k bolnemu sinu v daljno gubernijo, a ni imela denarja za na pot, tam je čakal oče, ki ni mogel radi revščine pošiljati otrok v šolo, tam je zopet stezal roko bolnik, da izprosi denar za zdravnika in lekarno. Rasputin je povlekel tedaj iz hlač zveženj bankovcev, ki jih je morda ravnokar dobil od bogatina, in jih začel razdeljevati. Pripetilo se je večkrat, da je tekom dneva razdal vse, kar je zjutraj prejel za posredovanja.

Toda denar, ki se je stekal v Rasputinovo bisago, je bil kakor neusahljiv studenec. Rasputinova hči Matriona pripoveduje, da so se v poznejših letih drenjali često obiskovalci v stanovanju od 8. zjutraj do poznih večernih ur. Bili so dnevi, ko so morali čakati na stopnišču, v hišni veži in celo na cesti, da pridejo na vrsto in morejo Rasputinu razložiti svoje zadeve.

Zakotna borza.

Kako velikanski obseg so zavzeli s časom Rasputinovi posli, je razvidno že iz tega, da je imel nič manj ko štiri osebne tajnike. Najbolj sta se mu priljubila dva: Dobrovolski, ki je bil preje šolski nadzornik, in pa neki Siromanovič, nekoč židovski draguljar v južni Rusiji in strahovit oderuh. Preden je postal Rasputinov tajnik, se je ukvarjal s tem, da je dajal sinovom bogatih petrograjskih družin posojila na oderuške obresti in jih neusmišljeno izsesaval, če mu niso točno vračali. Petrograjska policija ga je hotela ravno vtakniti v ječo, ko ga je Rasputin vzela k sebi in s tem rešil pred nadaljnjim zasledovanjem. Sploh pa je zelo čudno, koliko ljudi temne preteklosti se je zbiralo okoli Rasputina in ga izrabljalo! Tako je spadal k njegovim najbližnjim sotrudnikom tudi neki Manasevič — Manujlov, človek izbranega vedenja in plemenite vnanjosti, toda zločinske prošlosti. Manujlov je bil nekoč član tajne ruske poli-

cije in delal po njenih navodilih v Parizu, v Rimu in Londonu. Za časa rusko-japonske vojne se mu je posrečilo pokrasti iz japonskega poslanstva na Holandskem važne državne listine, zakar je dobil odlikovanje. Po povratku v Rusijo se je začel pečati z notranjim vohunstvom ter prevzel med drugim tudi nalogo, da po naročilu vlade umori znanega duhovnika Gapona. Da pride do denarja, se je lotil tudi izsiljevanja in širokopoteznih goljufij, a roki pravice se je kljub temu znal vselej spretno izmuzniti. Taki so bili možje, ki so se shajali dnevno v hiši Rasputinovi. V pisalni sobi so se zbirali in pričkali z živahnimi židovskimi kretnjami. Pri tem so držali v rokah žepne beležnice in vanje zapisovali sklenjene kupčije in odškodnine, ki gredo Rasputinu. Kdor je videl to družbo vreščočih židov, je imel pred seboj sliko prave trgovske borze. Delo Rasputinovo je bilo pri tem zelo preprosto. Če je pritrtil kupčiji, je zadostovalo, da vzame v roke bel list in napiše nanj priporočilo ministru, generalu ali bankirju, ki je o stvari imel odločati. Rasputinova priporočilna pisma so bila zelo kratka. Glasila so se navadno tako: »Ljubi, dragi, naredi to radi mene!« ali pa: »Dragi prijatelj! Bodi tako dober in izpolni to prošnjo. Grigorij.« Ker je ves svet poznal vsemogočni vpliv Rasputinov na carskem dvoru, so štiri njegove priporočilne besedice s čudovito silo učinkovale. Ministri in ostali veljaki so se kar trgali, da izpolnijo Rasputinove želje. Za podrobno izpeljavo posameznih zadev se Rasputin ni brigal, ampak prepustil je te skrbi svojim tajnikom. Da bi imel še manj truda, je pozneje pisal že vnaprej cele kupe takih priporočilnih pisem in jih izročil tajnikom Dobrovolskemu in Simanoviču, naj jih ona dva po lastnem razsodku razdelita prosilcem, ko sta jih opremila s potrebnimi naslovi. Dobrovolski in Simanovič sta taka priporočilna pisma oddajala tudi brez vednosti Rasputinove in vtikala dobičke sama v žep, kar pa je Gregor Jefimovič dobrohotno prenašal. Tako je okolica Rasputinova silno bogatela. On pa je bil razsipen in je tožil, da ima »preluknjane roke«. Toda kljub darežljivosti in potratnosti je tudi njegov kup bankovcev močno rasel. Zbiral ga je za svojo hčer Matrjono, kateri je hotel preskrbeti sijajno doto. To je bilo njegovo največje častihlepje. Z otroškim veseljem je večkrat kazal prijateljem bankovce in pravi: »Mojega bodočega zeta ne bo treba biti sram radi ženine dote!«

Zapiski policistov.

Cim bolj se je Rasputinova socialna in politična veljava večala, tembolj se je zanj zanimala policija. Njegovo stanovanje je bilo

podnevu in ponoči strogo zastraženo. Za časa vojne je imel načelnik tajne policije Globičev ukaz, da mora ščititi Rasputina tako, kakor da bi bil član carske družine. Na stopnicah in v veži njegove hiše v Gorohovaji ulici si videl stalno štiri večkrat pa tudi deset ali celo dvajset slabo oblečenih možakarjev, ki si jih že po starinskih ovratnikih in klobukih in po njih iskano brezbriznem obnašanju brž prepoznal za policijske agente. Če so se pojavili v veži Rasputinovi gostje, so se policisti držali zaspano, kakor da nič ne vidijo, a čim so obiskovalci zginili po stopnicah, so agentje brž potegnili iz žepov beležnice in mrzlično zapisovali vanje imena gostov in uro ter minuto prihoda. Če imen niso znali in jim tudi vratar in vratarica, ki sta bila oba v službi policije, nista mogla pomagati, so pa natančno popisali obiskovalca, kakšen klobuk in kakšno suknjo, kakšen nos in kakšne oči je imel. Vsako še tako nezatno drobnarijo, ki se je tikala Rasputinovega življenja in njegove družbe, so s prenapeto skrbljivostjo zapisovali in poročali predstojnikom. Uradni zapiski policistov so se ohranili in iz njih je razvidno, kakšne brezpomembnosti so policisti poročali. V enem poročilu stoji na primer: »Anastazija Šapovalenkova, žena nekega zdravnika, je darovala Rasputinu preprogo.« V drugem čitaš: »Neznan duhovnik je prinesel Rasputinu ribe.« V tretjem bereš tole: »Simanovič, Rasputinov tajnik, je prišel z zabojem, v katerem je bilo 6 steklenic vina, kavjar in sir.«

Bolj zanimive stvari so policisti doznali iz Rasputinovih pisem. Vsako pismo in vsako brzojavko, ki je bila nanj naslovljena, so namreč v sporazumu z vratarjem lepo odprli, natančno prepisali in nato previdno zalepili, da bi Rasputin nič ne opazil. Največ so pa policisti zvedli od Rasputinovih služabnic. Radi tega so nekateri zapiski policistov zanimivi in odpirajo globok pogled v Rasputinovo razbrzdano življenje. Navesti hočemo tu le par izvlečkov.

Prvo poročilo: »Danes se je gospa Leikart prvič pojavila pri Rasputinu, da prosi pomoči za svojega moža. Rasputin ji je predlagal, naj ga poljubi, kar je ona odbila in se nato odstranila.«

Drugo poročilo: »Proti eni uri po polnoči je prišlo osem moških in žensk k Rasputinu in so ostali tam do treh zjutraj. Vsa družba je prepevala in plesala. Ko so bili vsi že pijani, so se skupno z Rasputinom odpeljali iz stanovanja.«

Tretje poročilo: »V noči od 13. na 14. decembra je Rasputin proti dveh po polnoči v družbi 28-letne žene častnega meščana Jasinskega zapustil hišo in se odpeljal v avtomob

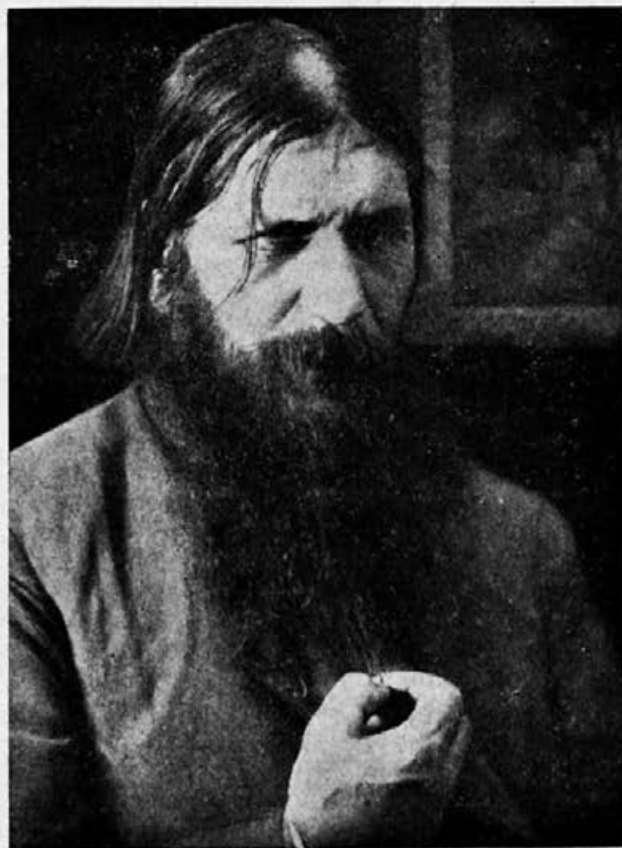
bilu proti restavraciji »Vila Rode«. Radi pozne ure mu niso hoteli odpreti; Rasputin je pa začel razbijati po vratih in je odtrgal zvonec. Službujočemu stražniku je dal 5 rubljev, da ga pusti pri miru. Nato se je odpeljal k ciganskemu zboru Masalski, kjer je ostal do 10. ure zjutraj.«

Plesoči »svetnik«.

Natiskal sem iz zapisnikov policistov le tri, a takih in še hujših jih je gotovo tisoč. Rasputinovo ponočnjaško življenje se je odigravalo pogostoma v javnih prostorih. Zelo rad je hodil poslušat cigansko godbo in vlačil s seboj veliko družbo. Najrajši je zahajal v Petrogradu v restavracijo »Vila Rode«, kjer so Rasputinovi družbi oddelili posebno sobo s ciganskim zborom. Očividci nam zelo natančno popisujejo, kako so se razvijali taki večeri. Gregor Jefimovič, oblečen v svetlordečo ali sinjo bluzo iz svile, je mnogo jedel in mnogo pil. Medtem je ploskal z rokami, udarjajoč takt ciganskim godcem. Večkrat je planil pokoncu in začel plesati, vrteč se v divjem kolobarju po sobi. Pri tem je tolkel s peto po podu in vriskal. Med plesom je po tagnil v vrtinec kako žensko iz svojega spremstva ali pa tudi ciganko ali natakario in jo vrtel po sobi do popolne upehanosti. Ko je težko sopeč sedel, je vzkliknil: »Tako, sedaj sem se naplesal do sitega in vendar se to ne dá primerjati s tem, kar se godi pri nas v Sibiriji. Ves božji dan sekamo drevesa in kakšna drevesa! Troje mož jih ne more objeti. Ko se pa zvečeri, se naredi ogenj na snegu, in do polnoči plešemo in pojemo. To ti je življenje!« Nato je zvrnil par kozarcev in začel z otožnim glasom govoriti o Sibiriji, o svoji majhni rodni vasi, o travnikih na bregu reke Ture, poveličeval plemenitost kmečkega dela in dvignil s ponosom svoje velike žuljave roke proti družbi: »Glejte moje roke! Ti žulji so od trdega dela!«

Tu pa tam ga je pičila muha, da je začel zbadati imenitnega gospoda ali razkošno opravljeno damo iz družbe: »Da, da, moji dragi, jaz vas poznam in berem v vaših dušah. Vi ste vsi preveč razvajeni in tudi preveč prebrisanani. Te lepe obleke in te prebrisanosti so nepotrebne in pogubne: človek se mora ponižati. Postati morate bolj preprosti, mnogo bolj preprosti in tedaj se boste šele približali Bogu. Pridite z menoj poleti v Pokrovskoje, v veliko svobodo Sibirije! Lovili bomo ribe in delali na polju! Tedaj boste boljše razumeli Boga.«

Svoje besede je zalival z obilno pijačo, ki je je nesel kakor malokdo. Ko se je vina pa končno vendarle nalezel, je postal nevaren. Začel se je kregati, v njem se je začela zbu-

Gregor Jefimovič Rasputin.

jati pretepaška narava. Premnoge take gostije so se končavale z javnim škandalom, ki so ga oblastva skušala potlačiti, da bi v Petrogradu o njem ne govorili. Toda Rasputin je imel tudi mnogo nasprotnikov in ti so poskrbeli, da sta car in carica zvedela o vsem, kar je Gregor Jefimovič nespodobnega počenjal.

Spokornikovo potovanje.

Vladarja nista začetkoma hotela verjeti. Aleksandra Feodorovna je mislila, da gre za nizkotna obrekovanja, ter je Rasputina odločno zagovarjala. Tudi ko so ji prinesli neizpodbitne dokaze, kako se vlačil z najrazličnejšimi ženskami ter se vrača pogostoma pijan domov, ga je še branila. »Če je Grigorij trenutno podlegel silnim napadom hudičevim,« — je pravila — »se bo že znal iztrgati iz njegovih krempljev. V boju s hudobnimi duhovi bo Rasputin gotovo zmagal.«

In res se je Gregor Jefimovič po mesecih razvratnega življenja začel redno bičati, postiti in strogo pokoriti. Ko je bil nekdan v nevarnosti, da zgubi milost Nikolaja II., se je izognil temu z romanjem v sveto deželo. Na potovanju je pisal dnevna razmišljanja, ki jih je posvetil vladarici. Pisanje Rasputinovo je Aleksandro Feodorovno pričevalo o nje-

govi pobožnosti in obnovilo njegov ugled na dvoru. Da pokažemo, kako je Rasputin pisal, navedemo tukaj nekaj odlomkov.

»Kaj naj rečem o tihoti morja? Ko sem se iz Odese vkrcal na ladjo, me je objel takoj čudovit mir, moja duša se je veselila z morjem in je na lahko zadremala. Videl sem, kako so se majhni valovi blesketali, in nisem iskal drugega. In ko se solnce počasi dviga iz morja, tedaj pozabi duša človekova v svojem sijaju vse gorje in razume knjigo ter modrost življenja. Najlepše pa je, ko se solnce pripravlja, da spusti svoje žarke v morje. Svetla obla zginja za gorami, mrak prihaja in čudežna tihota se razgrinja nad vodami. Glasovi ptičev umolknejo, človek se pa spominja svojega detinstva in primerja njegov mir s šumom sveta.

In ko nisi dolgo časa več videl nobenega grma in nobenega peresa, se prikaže spet obala in iznova se veseliš božje narave in Stvarnika, ki je vse to ustvaril.«

Svoje zapiske končuje Rasputin s prihodom v Jeruzalem: »Končal sem svoje potovanje in sem došel v sveto mesto Jeruzalem. Ne morem popisati svojega veselja, zakaj črnilo je brez moči spričo tolake blaženosti. Kako naj pripovedujem o tistih trenutkih, ko sem se bližal grobu gospoda Jezusa Kristusa? Čutil sem, da je to grob ljubezni. Pred njim vidiš s prozornim srcem vse ljudi, katere ljubiš, in tudi oni se čutijo v tem trenutku srečne in dobre, naj se nahajajo kjerkoli.

Povedli so nas v patriarhov dvor in nam umili noge. Vsi smo imeli solze v očeh, ko so s tem nam pokazali, kako mora človek biti ponižen. Bog naj nas uči ponižnosti in naj nas naredi za svoje učence.

Potem smo šli v vrt Getzemani, kjer je Odrašenik pred svojo smrtjo stokal in molil. Mi nevedneži smo pozdravili ta prostor in smo se priklonili ob misli, da je tukaj gospod Jezus Kristus prelivaval krvave solze. Gospod, reši nas in imej usmiljenje z nami v svojem srcu! Potem smo videli tudi kamene, na katerih so učenci spali, dokler jih ni prišel Kristus budit. Mi pa spimo večno v zlu — prebudi nas, o gospod Bog!

Spotoma smo srečali tudi velik hrast, kjer je Abraham pozdravil Boga s soljo in kruhom. Priklonili smo se pred drevesom, ga poljubili in imeli tam službo božjo. Polovica stebela je že segnala, toda Bog je naredil čudež, da deli drevesa po tisočletjih zelenijo in cveto.«

Te Rasputinove zapiske, zložene z okorno kmečko roko, je carica Aleksandra Feodorovna hranila v dragocenem zabojčku in prebirala s pobožnim duhom. Prepričevali so jo iznova, da je Gregor Jefimovič sveta, bogo-

ljubna duša. Po povratku iz svete dežele je Rasputinov ugled na dvoru bil zopet utrjen in čudotvornik je nadaljeval staro življenje.

Tako so se v tem širokem sibirskem srcu mešale hlistovske zmote z iskreno vernostjo; Rasputin je v sebi res nosil pekel in nebo.

(Dalje.)

A. K.

SLOVSTVENE DROBTINE.

SLOVENSKO slovstvo se je precej zgodaj začelo. Prva tiskana slovenska knjiga je izšla l. 1550. v Tubingi na Nemškem. Izdal jo je protestant Primož Trubar. Pravzaprav sta istočasno izšli dve knjigi, namreč abecednik in katekizem. Knjižici sta tiskani z nemškimi črkami. Tiskal ju je tiskar Morhardt, ki pa se ni podpisal s pravim imenom, temveč kot »Jernej Škurniz in Sybenburgen« (Jernej Škrjanc na Sedmograškem). Naslov abecednika je pa tak: »Ane Buquice, is tih se ty Mladi inu preprosti Slovinci mogo lahko vkratkim zhasu brati nauzhiti, Vtih so tudi ty vegoyy stuki te kerszhanske Vere inu ane Molytue, te so prepisane od aniga Peryatila vseh Slouenzou«. Tudi Trubar se ni podpisal s svojim imenom. Začel je delati kot »prijatelj vseh Slovencev«. Pisatelj in tiskar sta se pa zato skrila za izmišljena imena, ker sta se bala cenzure. V Nemčiji takrat še ni bilo verske svobode — dolgotrajne verske vojne so se šele l. 1555. zaključile z mirom v Augsburgu — zato je bilo tiskanje protestantskih knjig nevarno. Sedmograško sta pa izbrala zato, ker je tam bila verska svoboda.

Trubar in poznejši protestantski pisatelji so izdajali večinoma same verske knjige, ker so hoteli izrabiti vsa sredstva za širjenje nove vere. Ostalim sodobnim vprašanjem niso posvečali tako velike pažnje. Obravnavali so jih v predgovorih nabožnih knjig. Tako je Trubar v predgovoru k abecedniku l. 1550. pisal o potrebi in koristi pisanja, l. 1555. o slovenskem pravopisu, l. 1564. o ljudskem in meščanskem šolstvu, l. 1575. je pobijal katoliško cerkveno petje itd. Predgovori so bili nekako glasilo, v katerem je pisatelj povedal svoje mnenje o stvari, ki mu je bila najbolj pri srcu, ali pa zavračal trditve kakega svojega nasprotnika.

Zanimivo je, kaj pravi Trubar o šolah. Najprvo pove, da so vsa stara poganska ljudstva imela svoje šole, n. pr. Egiptjani, Perzijci, Grki, Rimljani itd. »Inu Gospud ie vti Stari Israelski Cerqui po vseh Meistih rekal Shule

dershati. Ty veliki Preroki, koker Samuel, Elias inu Elizeus so sami Shulmoistri bili.« Tudi pozneje, pravi, so vsi oblastniki skrbeli za šole. Zato je tudi danes treba, »de se te Shule pousod gori dershe«. V mestih in trgih naj bodo šole latinske in nemške, v vaseh pa slovenske.

* * *

Zahteva po izobrazbi se je v protestantski in nato v katoliški dobi vedno ponavljala. Izdajale so se tudi učne knjige. Najzanimivejša je mogoče knjiga »Orbis pictus« (svet v slikah), ki jo je spisal znameniti češki vzgojeslovec Komenski, v slovenščino prestavil pa o. Hipolit iz Novega mesta l. 1711. »Orbis pictus« je abecednik s slikami. O. Hipolit je za slovenščino sestavil »shivu inu samoglasnu« abecedo, ki ima za podlago živalske glasove, n. pr.: vrana krevka á, á... A, a; — ovza bleja bé, bé... B, b; — kobiliza shkriple cí, cí... C, c; — gus gaglá ga, ga... G, g; — mish zvili i, i... I, i; — raza qvaka kha, kha... K, k; — itd. Taki nazorni vzgledi so mnogo pomagali. — Takrat so se moderna vzgojeslovna načela začela razvijati.

* * *

Neverjetno, koliko se je slovenski jezik in čut za lepoto izraza v 150 letih razvil in izpilil. Primerjajmo samo Vodnikovo pesem »Kraynske Modrine Zalivanje« (Pisanice, 1781.) in kako Župančičevo žalostinko. Vodnik je svojo pesem napisal ob smrti cesarice Marije Terezije. Zamislil jo je takole: Cesarica umre in vest o njeni smrti se bliskovito hitro razširi po vsem cesarstvu. Povsod nastane velika žalost. Iz vsake dežele prihiti na Dunaj bajno bitje, ki predstavlja vse vrline tiste dežele, skratka posebljena dežela. Prihajajo bajne device s Češkega, Ogrskega, Tirolskega itd. in vsaka v milih in izbranih besedah vzdihuje in objokuje nesrečo, ki je za dela cesarstvo. Med njimi pa

»ob en' sap' sem teče kraynska Divica,
ter tud' to svojo zakrule«

S tem Vodnik seveda ni dosegel začelene nega učinka. Treba pa je poudariti, da se je pozneje temeljito popravil.

Čisto drugačen je Župančič, ki je napisal o Kreku:

»Med nami bil je mož kot zrno klen in zdrav;
ta kakor knjige mi, ljudi je brati znal.«

Razlika je očitna; opravičuje jo časovna razdalja 150 let.

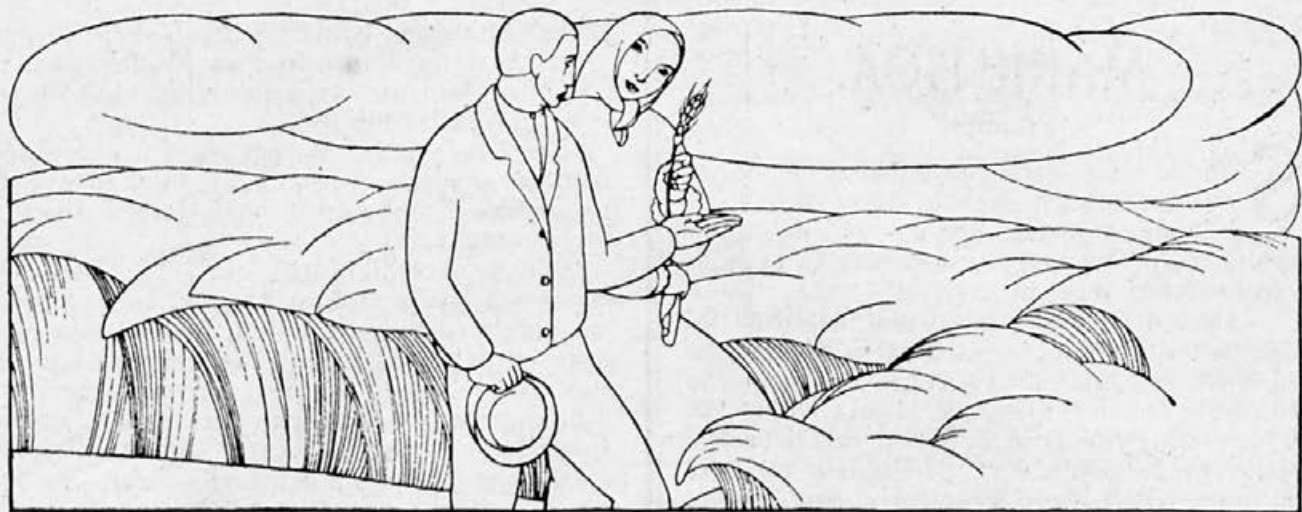
POMEMBNE KNJIGE.

Zadnja leta moremo na slovenskem književnem trgu ugotoviti več razveseljivih pojavov. Izšla so nekatera dela, ki delajo čast založništvu. Omeniti moramo razne

zbrane spise. Nova založba izdaja Cankarja. Urednik je dr. Izidor Cankar. Lani in letos so izšli VII., VIII. in IX. zvezek, ki obsegajo poleg krajših črtic, novel in kritičnih spisov večja dela od l. 1903.—1906. (Mimo življenja, Gospa Judit, Križ na gori, Potepuh Marko in kralj Matjaž, Martin Kačur, Nina). Tiskovna zadruga izdaja Tavčarja pod uredništvom znamenitega slovstvenega zgodovinarja dr. Prijatelja. Ivan Pregelj pa izdaja svoje izbrane spise. Dr. Tominšek je zaključil Mencingerjeve zbrane spise z »Abadonom« bajko za starce. »Abadon« je kot ves Mencinger izšel pri Slovenski matici. Mencinger zelo prija današnjemu duševnemu razpoloženju, kar je razvidno iz tega, da je bila njegova »Hoja na Triglav« takoj razprodana. Pa ni čudno, saj je današnje človeštvo načelno zelo šibko in mu odločna načelna kritika, koje edini namen je, da gradi, vzbuja spoštovanje. In Mencinger je mož zdrave načelne kritike. Posebno »Abadon« vpliva zelo osvežujoče. — Starejši še živeči pisatelji niso dali nič novega. Dobra povest, ki precej presega običajni večerniški okvir, so »Višarska polena«, katera je napisal Narte Velikonja in jih je izdala celjska Mohorjeva družba. V tej povesti je Velikonja zelo napredoval. Župančič je letos izdal zbirko večinoma že znanih pesmi pod naslovom »Slovenska beseda«. Med mlajšimi je treba omeniti Vitala Voduška (Pesmi 1929.), ki piše v novem duhovnem pomenu življenja, in Miho Maleša, ki lirične pesmi riše. Izdal je prav lepo knjigo »Rdeče lučke«. Mladi izdajajo večinoma v samozaložb. V splošnem pa je v literarnem ustvarjanju nastal nek zastoj. Stari so izčrpani, mlajših sil, ki bi dajale dobi polen izraz in smer, ni. Pripovedniki srednje vrste (Pahor, Lovrenčič, Novačan) pa segajo po snovi v preteklost, kakor da je sedanje življenje bodisi posameznikovo ali narodovo, tako malo zanimivo. V preteklosti in romantiki vidijo vzor, mesto da bi kazali pot bodočim rodovom in oblikovali njihovo miselnost. Preveč posplošena zgodovinska romantika je znak propada in ni vir novih moči. V povojno življenje sta segla Govekar z »Olgo« (Vodnikova družba, 1928.) in Bevk z romanom »V zablodah« (Slovenska matica, 1929.). Bevk in Govekar sta čisto različna po letih, literarni pripadnosti in duševnem razvoju, a tu sta istočasno zgrabila isti predmet, namreč moralno pokvarjenost današnje meščanske družbe. Oba jo slikata z zelo živimi barvami, a Bevk je idejno globlji in intenzivnejši doživlja kot Govekar.

Med znanstvenimi deli je treba omeniti III. zvezek »Slovenskega biografskega leksikona«. Uredili so ga Izidor Cankar, Jože Glonar in Janko Šlebinger. Delo je dospelo do črke K. Ta zvezek obsega imena od H (Hinterlechner) do K (Kocen). Biografski leksikon izhaja na stroške Zadrugne gospodarske banke v Ljubljani. Mohorjeva družba v Celju nadaljuje z izdajo »Zgodovine slovenskega naroda«. Šest zvezkov tega velepomembnega dela je napisal pokojni dr. J. Gruden. Nadaljevanje je sprejel dr. Josip Mal, ki je v sedmem zvezku popisul francoske vojne, zasedbo slovenskih dežel po Francozih in takratne razmere.

a. k.

V NEDELJO POPOLDNE

Ivan Gorjanec:

RIBIČ.

KO mi je umrl prvi otrok, sem zbežal iz hiše in blodil med polji. Sivo nebo se je vzpenjalo nad planjavo, ki je bila preprežena s potočiči in jarki, obrastlimi s kislico in ločjem. Tam ob Žuborici sem zagledal starega Tomaža, ki je s hrbtom ob krivo vrbo oprt držal v rokah palico in risaril.

»Bog daj srečo, Tomaž!« sem voščil.

»Bog daj! Pa da mi rib ne odženeš,« je pristavil. »Dva sulca sem spazil, ko srebro sta, pa ena jegulja se je sinoči todi prepeljavala. Zdaj bom videl, če ta nova vaba kaj velja; črve sem nataknil, veš, ti jim diše!«

»Kaj vam nese ribariti, Tomaž?«

»Kakopak, že nese. Riba je božji kruh, ves selje prinese. Ko pritovorim domov svežega sulca ali zlahtno postrv ali pa košek drobiža s kako jeguljo po sredi, se vseh šest mojih vnučičev zbere okoli mene in skačejo ko da bi jim bil prinesel zaklad. In večerja je kakor svatba...«

Bliskoma se prikaže podoba mojega mrtvega deteta. Tudi on je vriskal. V zadregi pravim:

»Tomaž, kako prijetno vam je ob vodi!«

»Lepo. Vse sem pospravil, zdaj je jesen. Štiri otroke sem zakopal, potem še ženo, trije pa so poročeni in še srečno gre. Takole sedim pri vodi in mislim nanje in se mi zdi, da je Bog tudi velik ribič. Zdaj, zdaj potegne človeka iz vode, in ko ga prinese angelom, je tam veliko veselje, pa še tako, da ga sprejmejo za brata. Tako mi nič ne bo težko, ko me bo prijela roka božjega ribiča.«

Oba molčiva. Pa se obrne Tomaž in njegov ogoreli obraz pod belimi lasmi se hudomušno smehlja:

»Vse ribe si mi ostrašil. Z Bogom!«

Grem po stezi ob vodi in vidim, kako blesti ozek pas zarje na nebu.

Ko sem prišel domov, je moj otrok ležal v beli krsti in se smehljaj kot angel.

Fr. W. Weber — Prevedel I. G.:

NEDELJA.

Bil je lep nedeljski večer. Olaf, kralj Trigwáson, sveti Olaf mlajši, ki prinesel križ je na Norveško, na klopici je sedel; rezljaj je, — ves zatopljen v zmišljene osnutke, da ujel bi Hakona pagana, — pazno sklonjen, z rezbarskim ostrilom lok za dečka, miljencu v veselje. Oblanice padajo na zemljo, kralj pa meri in rezbari dalje, ko pristopi sluga zvest in pravi: »Zdi se mi, gospod, da jutri bo pondeljek!« Naglo dvigne kralj glavò in naglo vrže proč od sebe delo, reče: »Luč prinesil!« Pa nabere stružke na odprti roki in vžge jih; Tam goriijo, ogenj živ in plamen, do pepela, oglja izgorijo. Vedro dè nato: »Jaz mislim, Sveno, moder si, postavi si zvestejši ko tvoj kralj. — In jutri je pondeljek.«

P. M. Lekeux — F. T.:

MARJETICA.

Preobrat.

STE že kdaj opazili dušo, ki se je borila sama s seboj? Težek je ta boj in s trnjem je posuta pot, ki vodi do samozataje. Kdor je pa prestal težave in si podvrgel samega sebe, ta je našel — mir.

Tak boj je bojevala mlada učiteljica. V tihi, samotni sobici, zapuščena in pozabljena od vseh, je našla stezo k Bogu. Kažipot ji je bila ljubezen in ljubezen je klicala po žrtvah. Vse njeno trnje ji je dobrotni Bog izpreminjal v rdeče, dehteče vrtnice. Zdelo se ji je, da mora trpeti Zanj, ki je bil v samostanski kapeli zaklenjen, pozabljen, sam samecat v dolgih nočeh...

Kot nova dobrohotna vila je hodila po mestu in z dejavno ljubeznijo obhajala vsa nizka, zakajena stanovanja.

Zahotelo se ji je po trpljenju. V njem ni občutila več toliko pelina: hladilni balzam ji je postalo in srečno se je čutila.

Pred letom se ji je šola studila, sedaj ji je postala domača, prikupljiva. Bila je zanjo plodna, neobdelana njiva. Na njej je sadila dnevno drobna zrnca naukov, ki so uspevala prekrasno, ker jih je zalivalo svetlo solnce dobrotlive milosti božje. Krščanska šola je bila Marjetici predvsem apostolsko delo, kjer je vodila otroške, po Bogu hrepeneče dušice k najboljšemu Prijatelju. Stare so se ji zdele učne metode, izvožene in tlakovane s pustim kamenjem naštevanke in slovnice. Ni ji bilo za konkurenco, ki je tako lastna šolnikom: da bodo z nami zadovoljni nadzornik in javnost, da nam milostno podelé odlikovanje. Pljunila bi na take sebične nazore! Njeno pojmovanje o dolžnosti pravih vzgojiteljic se najlepše zrcali v dnevniku, kjer je napisala

Izpraševanje vesti dobre učiteljice.

»Predstavljam si, da stojim ob zadnji uri svojih ljubljenih učenk. Mislim si: jutri bo umrla ta in ta! Kaj bo povedala dobrotnemu Bogu o meni? Morda poreče takole: učiteljica me je s slabim zgledom naučila nepotrpežljivosti, lenobe, lahkomišelnosti! Zakaj taka obtožba? Ali nimam vsak dan dovolj prilike, da jim dajem dober zgled? Zakaj bi jih ne učila potrpeti, premagovati se, odpustiti velikodušno? Da, tako hočem! Ti pa, Ljubitelj otrok, pomagaj!«

Marjetica pa ni skrivala pod plašč pobožnosti nemarnost za pripravo na šolske ure. Čez polnoč je popravljala naloge in velikokrat priskočila na pomoč tudi sestram redovnicam. Da bi prikupila otrokom pouk, si je zamislila vse mogoče: povesti, dogodbice, krat-

ke zabavne igre, pravljice itd. Uvedla je na gradu za najpridnejše in o sv. Miklavžu ter o božiču obdarovala otroke z darili, ki si jih je pritrkala od lastnih ust.

Sama šola ji je bila preozka; njena nesebičnost je iskala širšega polja. Vsi reveži so jo poznali. Z dobroto je segla ljudem do srca in jih omeščala.

Bilo je o veliki noči leta 1912. V sajasti luknji sta živel mož in žena, ki že 20 let nista videla cerkve. Po dolgih prošnjah in prigovarjanju se je Marjetici posrečilo, da ju je spravila z Bogom. Zjutraj sta šla v cerkev. Medtem pa je učiteljica prihitela v revno stanovanje, pregrnila črvivo mizo, kupila maslenega kruha in pripravila zajutrek. To sta se čudila revna človeka, ko sta prišla iz cerkve. Mož se ni mogel nagledati novih copat, ki jih je našel na stolu; stare so bile itak vse raztrgane.

Tako je Marjetica nosila dobroto od hiše do hiše in z dobroto je sipala v umazane duše božji blagoslov. Župnik Detroux je povsod pripovedoval o njej: To je moj drugi kaplan!

Kdo bi opisal ta nenadni preobrat v mladi vzgojiteljici! Pred letom je hlepela po lepoti, udobju in časti — zdaj je pokopala vse visokeleteče prazne načrte! Pred meseci ji je bila šola mesnica — sedaj ljubi dom, kjer so se grela mlada srca ob ognjišču božje Ljubezni. Oni, ki ne umevajo odpovedi, bodo rekli: »Kakšen padec! Ubogi otrok!« Vsi pa, ki vedo za skriti biser, položen v blage duše, bodo priznali: »Kakšen podvig! Srečno dekle!«

Da, srečna je bila! Onega dne, ko je s solzami pokopala samo sebe, je vzknila iz groba sebičnosti prelepa roža samoodpovedi in prekrasno duhtela od dneva v dan.

Zagrebla je mamljive sanje in častihlepne načrte. Odtedaj spomin na preteklost ni bil več trpek. Nova pota so vstala pred njenimi očmi in ob teh potih se je blestel napis: Za Boga in bližnjega! V ognju je zgorela stara narava, da se je iz trpljenja in odpovedi dvignila nova: kot bel golobček, prinašajoč povsod mir in veselje!

FANTU ZA KLOBUK.

„**P**UŠEL' C pa mora bit', zelen al' plav — ko bom slovo jemal!« — Tako poje v narodni pesmi fant, ki zapušča domačo hišo. In ko mu ljubeča roka poda šopek, da si ga pripne za klobuk, tedaj sprejema za popotnico najlepše cvetove, kar jih je zanj rodila domača zemlja. V tem pri srčnem dejanju je skrit globok pomen. Šopek ovne, a fant naj ponese s seboj na pot vse,

kar je živih vrednot dom rodil v njegovem bistvu in naj jih ohrani in množi, da bo rastel v popolnejšega človeka.

Kaj pa more dobra družina fantu dati? Že dečku mu je odprla razgled v večnost, v krščansko resnico, ga vpeljala v živo občestvo cerkve. Ob verouku in svetopisemskih zgodbah so v mladem duhu rastle postave očakov in prerokov, so se vtisnile vanj vodilne smeri za življenje. Potem pa je v sv. evharistiji zaživel v jedru mladega človeka Kristus. — Pa je prišel čas vrenja in zorenja, ko se duša in telo v vročih mukah razvijata v polno rast. Mladostnikov svet, kako si čudnolep — in kako malo te starejši razumejo! V tem času bi morala v fantu vzkleti samostojna duhovna rast, pristno osebnostno religiozno življenje. Pa je včasih le tako, da doraščajoči izgubi stike s cerkvijo, da se le telesno udeležuje verskega življenja, le ker je navada taka in ker ljudje pravijo, da se tako spodobi. Ni čuda, če se potem mnogi slovenski fantje, ki se izselijo v primorska mesta ali za morje, brž in za zmiraj izgube od cerkve. V njih umu ni bilo verskega jedra ne v njih srcu živega plamena božje ljubezni. Zakaj ta praznosta v noztrini? Premisljimo to v družini in v cerkvi.

Samostojno duhovno živeti, živeti z občestvom cerkve, verno živeti v družini in delavnici, izpopolnjevati v veselju in notranjem miru svojo osebnost: to je najlepša, nevenljiva roža, ki jo fantovska mladost nosi na sebi. Roža milosti, roža radostna in čista, roža večne mladosti.

In še drugi cvet za klobuk: slovensko govorico. V slovenskem jeziku se je duša našega ljudstva razkrila v lepoti in moči. Slovenski jezik odpira našemu fantu pot do domače hiše in vasi, do vsega občestva, ki govori in ljubi naš jezik. Po slovenskem jeziku fantu zažuborijo vrelci naše slovenske kulture, blagovest svetih apostolov slovanskih, zgodbe o delu in borbah naših dedov v tej deželi, o prvih slovenskih tiskanih knjigah pred štiri sto leti, o boju kmečkih tlačanov za zemljo... In iz slovenskega jedra bo razumel in vzljubil velike duhovne vodnike naše, Slomška, Mahnič, Kreka in vrsto drugih. Z rodno govorico bo mladi človek otvoril zakladnico slovenske umetnosti in v Presernu, Gregorčiču, Cankarju, Finžgarju, Župančiču, Pregelju in drugih bo uzrl slovenski obraz in bratsko dušo. Lepa slovenska govorica — o ljubi cvet naše domačije!

Šopek pa poveže fantu bela roka, ljuba roka, in vplete vanj rožmarina in spominč, zeleno upanje in spomin, da ne pozabi. To je velika reč, je sveta in resna obljuba, da bosta držala zvestobo. Zreli in značajni fant ve, da je srce človeško sveta stvar. In v zvesti

in globoki ljubezni se, četudi ločena po gorah in vodah, pripravljata, da skleneta zakon, posvečeno in vzvišeno občestvo ljubezni, radiosti in trpljenja.

Slovenski fant, ta šopek tebi za klobuk, ko boš slovo jemal!

DUHOVNIK V DRUŽINI.

DUHOVEN sredi vasi, svečenik sredi naših družin. Brezmejno zaupanje mu prinašajo nasproti, pa tudi brezdanje sovraštvo. To prihaja od velikega radikalizma, ki je v krščanstvu in ki je potreben, da se velike napetosti v svetu ohranijo. Da se ne zmanjša in podere lestva od najvišjega spoštovanja do najglobjega studa. Vso to lestvo mora hoditi duhoven. Zakaj on mora ljubiti vse ljudi in sovražiti vse zlo v njih.

Verovati mora, ko nihče več ne veruje. Verovati v vstajenje padlih. Verovati v vstajenje ljudstva in vse dobe. V dobro vero tistih, ki spet in spet padajo. In duhoven mora imeti v sebi moč, da daruje tistemu, ki ne verje več vase, to zaupanje v svoje sile. In če se ljudje posmehujejo »neumni veri duhovnovi.« njegovemu vedremu zaupanju v zmago božje misli, potem se v njem razlegnejo Mojstrove besede: »Ljudje niso mrtvi, le spijo. Prišel bom in jih zbudil.«

Redko zaupa otrok staršem tako, kot zaupa katoličan duhovniku. Pokaže mu zadnje globine svojega srca. Toda zato ni hujšega razočaranja kot je ono nad duhovnom. In vendar ne smemo pozabiti: če je apostol šepav, ali naj rečemo, da je Mojster kriv?

Nihče ni bolj izpostavljen očem vseh ljudi, opazovan, ocenjevan — kot je duhovnik. Zakaj on je glava vse župnije, on ni ud te ali one družine, te ali one skupine, on je vsem vse. Na glavo pada kamenje, solnce in dež, toda vse to je potrebno, da se resnica poviča.

Liu-pu:

ŽIVLJENJA RAST.

V starosti petnajstih let se je v meni presbudila gorečnost za učenje.

S tridesetimi leti se je moj značaj v glavnem utrdil.

S štiridesetimi leti sem premagal dvome in notranje nejasnosti.

S petdesetimi leti sem dobil vpogled v večne zakone svetovnega dogajanja.

S šestdesetimi leti sem pridobil sposobnost, skozi njih besede pogledati v bistvo ljudi.

S sedemdesetimi leti sem bil slednjič tako daleč, da moja nagnenja nikjer več niso nasprotovala dolžnosti.

Ivan Gorjanec:

OTROŠKA VPRAŠANJA.

»Atek, ali ima luna oči?« vpraša štiriletni Francek očko, ko mu pleza na kolena.

»Seveda jih ima, saj se včasih vidijo; pa usta tudi.«

»Atek, kaj pa luna je? Ali je tudi polento?«

Očka ve, da Francek polente ne mara. Pa ga podraži:

»Vsak večer sne eno goro polente.«

Francek molči in bistro gleda, potem vpraša:

»Ali je luna kdaj lačna?«

»Kadar je lačna, se suši, to je vsak mesec enkrat.«

»Atek, če je pa luna lačna in vidi polento na naši mizi, zakaj je ne vzame?«

Očka ujčka Francka in se mu smeje, ker res ne ve, zakaj je ta luna lunasta tako nerodna.

Pa očka sam ne ve, kako mu je v to črno noč skrbi, truda in dela zasijala rahla meščina...

POKLIC NAŠIH HČERA.

Še našim materam je bila lahka reč, oskrbeti hčere. Dekle je rastle doma, se vadilo v gospodinjstvu, opravljalo vsa potrebna dela — in čakalo na primerno moškega žiteva. Iz revnejših družin so hodila dekleta v mesto služiti, kjer so si nabrala kaj dote in bale in koristnega znanja. V večjih mestih in industrijskih središčih pa se je že tvoril ženski proletarijat: mnogo naših žena in deklet je bilo zaposlenih v tovarnah. Zraven njih pa je bilo par tisoč naših deklet, ki so služila belega kruha v upravnih službah in pri vzgoji.

Zdaj pa je materam postalo težje, pokazati hčeri pravi pot. Družinskega ognjišča ni več tako lahko ustavnovit. Vedno bolj se pri materah uveljavlja mnenje, da ne gre »čakati na moža«. Saj se kaže vsak dan, kako koprnele, ki se obesijo na prvega, ki mimo gre, začenjajo na poročni dan stopati po trnjevi poti. Mnoga mlada žena vse življenje blagruje prijateljico, ki si je mesto zakona izvolila neodvisen poklic. Zato je prav, da se vsako dekle pripravi na to, da si bo samostojno služila kruh in neodvisno živela.

Kakšni pa so pri nas samostojni ženski poklici? Šivilja ima zelo lep in ženski primeren poklic; žal da za služček ni povsod zadosten. Tudi vezilje, modistke in klobučarke imajo lepo delo in lahko upajo na neodvisnost. Šivilja se vzdrži, če stalno napreduje in se uči, kaj je novega v krojih in modi. Industrijskih delavk imamo že na tisoče, posebno v Trstu, Podgori, Ajdovščini in na Reki. Plače imajo nizke, mnogo manjše od moških; to pa zato, ker naše delavke niso strokovno

izučene. Zelo važno je, da delavka ne menjava stroke; ko se v gotovi stroki dobro izuči, dobi v podjetju neko stalnost in boljše plačo. Sicer takoj povem, da imajo n. pr. predilniške delavke v Podgori večjo plačo kot mnoge tipkarice v Gorici ali Trstu. Ne rečem, da ni prav. Uradnic oziroma pisarniških pomočnic so cele trume. Uspejo pa le tiste, ki imajo dovoljno izobrazbo (dobre strojepiske, stenografke, knjigovodke, dopisovalke) zraven tega pa neke posebne zmožnosti (dober spomin, točnost, vedrost v občevanju). Učiteljic je pri nas vedno manj in ni dekletom svetovati, naj si tako služijo kruh. Zakaj vse, kar se prisluzi, se daleč od doma tudi porabi. Vendar odpira učiteljice nekatere možnosti. Glasba nudi dekletom, ki imajo čut in nagnenje za njo, postranski poklic. Marsikje imamo organistke in pevovodkinje. Naših služkinj bi našteali več tisoč. Srečaš jih v Trstu in na Reki, v Gorici in po naših trgih. Pri služkinji vse odvisi od tega, v kako družino pride. Zato naj mati prav natančno pozve, preden da hčerko služiti, kakšna je ta družina, kakšne so razmere v njej itd. Če dekle najde blago, socialno čutečo gospodinjico, bo ko doma. Skoro neznan je pri nas poklic bolniške strežnice. V Nemčiji jih je 130.000. Bolniška strežnica nudi pomoč v prvi sili, obiskuje bolnike in jim streže, vodi vaško lekarno ter oskrbuje porodnice in dojenčke. Ta poklic je zelo lep, pravi ženski poklic, ki je najpopolnejše razvit v verskih družbah.

Boj za kruh je težak, zato mora mati že zgodaj misliti na to, kak poklic naj si dekle izbere, česa naj se uči. S pridnostjo in pogumom si bo že napravila skromen kotiček na solncu.

MAJHNA VELIČINA.

Mala Milka se je prebudila. Iz pletenega koša, v katerem je mama postlala, da bi ne padala na tla, je radevedno pokukala po sobi. Rdeča lička so ji kar cvečela, noske je poredno molel navzgor, očesci sta mežkali, da bi pregnali sitni zaspanček. Z ročico si jih je pomencala, ko je zagledala mater, ki je odprla omaro, vzela steklenico žganja in ga popila požirek. Milka se je še bolj dvignila.

»Mama, meni tudi!«

»Boš tiho! To ni zate, ker si še premajhna.«

Milka zopet leže in premišlja, kako bo, ko bo zrastle. Pa se ji v plavih očkah pojavi huda skrb. Joj, posteljca ni v redu, sinoči je bila tako lepo suha, a danes čuti pod seboj nekaj mokrega. Nič kaj prijetno ji ni, zlasti če pomisli na mamo. Mala porednica se hoče potuhniti. Po vseh štirih zleze iz koša in brž pokrije posteljco prav v hipu, ko stopi mama zopet v sobo. Ej, mami ni mogoče ničesar utajiti! S prikritim smehlajem je stopila k nesrečni postelji in jo odkrila.

»Kaj že zopet, Milka? Ali te ni sram, ko si že tako velika?«

Milka povesi glavo, toda le za hip. Sunkoma jo dvigne in očesci ji ognjevitost žarita:

»Oho, mama! Prej sem bila pa tako majhna!«

Z A H I Š O I N D O M

GRENKE KUMARICE.

Večkrat so kumarice tako grenke, da so popolnoma neužitne. Kaj je temu vzrok in kako ga odpravimo?

Danes še ne vemo točno, zakaj postanejo kumarice grenke, domnevamo pa sledeče:

1. Kumarice dobe grenkobo iz svežega hlevskega gnoja, katerega dosežejo s svojimi koreninami. Zato ne smemo gnojiti kumaricam s svežim hlevskim gnojem in tudi ne z nepredelanim straniščenikom, temveč z dobro preperelim gnojem ali dobro izdelanim kompostom.

2. Kumarice postanejo grenke, če rastejo več let zaporedoma na istem mestu. Torej moramo tudi s kumaricami kolobariti, to je menjati pridelke. Istih rastlin ne sadi in sej zaporedoma na isti košček zemlje.

3. Kumarice postanejo grenke, če jim primanjkuje vode ali če jih žgo prehudi solnčni žarki, ki tudi zaustavijo razvoj kumaric. Zato moramo skrbeti, da imajo kumarice na razpolago dovolj vode. Proti solnčnim žarkom bi pomagala senca, katere pa umetno ne bomo delali, posebno ne pri majhnih nasadih.

4. Nekateri tudi domnevajo, da je vzrok grenkobi poseben glivični škodljivec, katerega pa dosedaj še ne poznamo.

Kot rečeno, je zgornje le domneva, točnega še ne vemo ničesar.

Grenkobo odpravimo, kakor poroča g. Humek v listu »Sadjar in vrtnar«, ako že naribane kumarice za nekoliko časa močimo v raztopini manganovo-kislega kalija.

KLJUB VROČINI VSE SVEŽE!

Ker so v avgustu še pasji dnevi in se nam obetajo že vroči tedni, bo komu prav prišlo, če povem, kako naj hranimo jestvine in pijače, da ostanejo kljub vročini sveže.

Mesna juha ostane 1—2 dni sveža, če jo natočiš v

dobro osnažene steklenice, za dve tretjini visoko. Zamaši steklenico z zamaškom iz bombaža, ovij jo z mokro cunjjo, namočeno v ostri slani vodi. — *Vino* ali *pivo* zelo hitro omrzne, če steklenico zaviješ v mokre, solnate cunje in jo postaviš na prepih. — *Pečenko* vseh vrst zapeči na obeh straneh in jo shrani med dva krožnika. — Kuhano *goveje meso* zavij v mešiček iz tenčice in ga obesi na prepih; če meso preje oviješ v cunjjo, namočeno z jesihom in vodo, je še boljše. Surovo meso pa je sploh nujno treba obesiti, ker se mesni sok, ki se nabere na krožniku, brž skvari. Prekajeno meso pa zavij v platneno vrečico, ovij jo s senom in potisni vse v čisto peč. Najlažje se skvari teletina. Odvzemi mesu vse koščice, položi ga v globoko skledo in zalij do vrha z mlekom. Meso se ohrani popolnoma sveže in zadobi tudi posebno nežen okus. — *Kruh* hrani v steklenih ali porcelanskih posodah, nikoli ne v pločevinatih.

SADJE ZA ZIMO.

Sadje je sila zdrav živež. Ni pa potrebno samo v letnem času, temveč še bolj v zimskem, ko imamo druge osvežujoče hrane malo. Ker pa v zimskem času ne rodi, vsaj pri nas, nobeno sadno drevo žlahtnega sadu, zato moramo pred zimo poskrbeti za primerno zimsko zalogo.

Torej bo naša gospodinja poskrbela za zimsko zalogo sadja. Pa kako?

Na trojen način lahko hranimo sadje za zimo. Nekatero lahko hranimo v svežem stanju, drugo posušeno, zopet drugo lepo vloženo v primerno posodo, konzervirano. Glede konzerviranja sadja opozarjamo na strokovni članek v junijevi številki »Družine«.

Kaj pa sušimo? Vsako sadje lahko sušimo, najprimernejše pa so smokve, češplje, hruške in jabolka, in seveda lešniki, orchi in kostanji.

Za sušenje sadja so najprimernejše spletene lese, ki

so lahko prenosljive in katere lahko vsakdo sam splete iz srobot, vrbovja ali ločja. Deske, oziroma plohi so nepripravni za sušenje, ker se sad rad sprime lesa. Sad se tudi drugače na plohih prav slabo suši, posebno če ga še vsak dan ne obračamo. Najbolje so lese, kjer ima zrak dostop od zgoraj in od spodaj k sušečemu se sadu.

Smokve najprimernejše sušimo olupljene. Vsekakor moramo olupiti vse one vrste smokve, ki imajo pri repu obilo nezrelega oziroma gluhega mesa. Ne kveči svežih smokve, temveč šele takrat, ko so že ovele, sicer ti razpokajo. Suši smokve na senčnatem in preprihmem kraju, le prav pri začetku sušenja izlagaj jih hudim solničnim žarkom, a ne več kot par dni. Če je slabo vreme, jih lahko sušiš tudi na ognjišču in v peči, a ne na preveliki vročini. Sicer se ti bodo tako smokve res bolj počasi sušile, zato pa bo blago boljše.

Češplje sušiš s koščico in brez nje. V ostalem velja vse, kar smo povedali o smokvah.

Iz hrušk in jabolk naredi krljce, katere sušiš pri začetku tudi na solncu, potem pa na bolj senčnatem, a preprihmem prostoru. Krljce delaj le iz manj vrednih in zgodnejših vrst jabolk in hrušk, pozne in dobre vrste hrani sveže. Če delaš krljce, odstrani srčiko s peškami iz sredine jabolk in hrušk. Na Tolminskem suše cele hruške-tepke, ki so izborne, če niso preveč suhe. Če pa so presuhe, postanejo skoraj neužitne.

Hrani posušeno sadje na lesah v prostoru, kamor sveži zrak prosto dohaja, orehe in lešnike hrani v pletenicah, katere obesiš pod strop, kostanj pa hrani v koslikor mogoče dolgo v ježicah, ker tam ti bo ostal najsvet čas prijetno svež.

Kako hraniš sadje v svežem stanju, boš zvedel prihodnjič.

Jože.

ZA KUHINJO.

Jajca na italijanski način. — Vzemi: 5 jajc, 5 dkg masla, pol stroka česnika, nekoliko peteršilja, sol, poper, žličko paradižnične mezge. — Skuhaj jajca v trdo, olup jih ter prereži na polovico. Raztopi v kozici surovo maslo, v katero vloži jajca tako, da so obrnjena s prerezano stranjo navzgor. Potrosi jih s sekljanim peteršiljem, soljo in poprom ter duši nekaj časa, da na spodnji strani rahlo zarumenijo. Nato jih obrni ter polij z v žlički vode raztepeno paradižnično mezgo, duši še nekoliko, na kar je jed gotova.

Jabolčni piré. — Jabolkam izrežemo peške in muhe. Denemo jih kuhati v kozico v mrzlo vodo, ki naj je bo toliko, da jabolka pokrije. Pridenemo jim še sladkorja po okusu in, če nam je všeč, lahko dodamo žlico belega vina in limonov olupke. Jabolka naj se kuhajo pokrita. Ko so mehka, jih pretlačimo ter postavimo ohlajena na mizo.

Češpljevi cmoki. — Vzemi: 1 kg krompirja, 30 dkg moke, 1 jajce, 10 dkg surovega masla, 8 dkg kruhovih drobtin, 10 dkg sladkorja, sol, cimet.

Skuhaj krompir in ga olup ter še vročega pretlači, nato mu prideni moko, jajce, malo surovega masla in sol ter zgneti v gladko testo, katerega zrezi na enake koščke. Lepe zrele češplje obriši in jim vzemi koščico,

mesto katere jim pridaj nekoliko sladkorja. Nato napravi v sredo vsakega koščka testa jamico, v katero vloži češpljo, stisni in napravi lep okrogel cmok. Cmoke kuhaj približno 20 minut v vreli, slani vodi. Ko so kuhani, jih odcedi, stresi na krožnik ter zabeli z na maslu praženimi drobtinami, katerim primešaj nekoliko sladkorja in cimeta. — Opomba: Prav tako lahko napraviš marelične ali kake druge cmoke, v zimskem času in ko ni primerne sadja pa lahko uporabljaš marmelado.

Paradižna omaka. — Vzemi $\frac{1}{2}$ kg paradižnikov; 1 dkg čebule in peteršilja, 1 dkg masti, prežganje iz 3 dkg moke in 4 dkg masti, sladkor in kis.

Oснаži paradižnike, razreži jih in deni v vročo mast, kjer si zarumenela seseklano čebulo in petršilj. Nato jih duši, da se zmehčajo, potem pa jih pretlači. Paradižnično mezgo deni v svetlorumeno prežganje, zalij z vodo ali juho, osoli, prideni nekoliko sladkorja in kisa ter pusti, da še malo povre. —

Zelenjavna mineštra. — V vrelo slano vodo denemo kuhati sledečo drobno zrezano zelenjavo: pest špinaca, pest solate, dva lista ohrovta, dva lista zelja, malo peteršilja, vršček zelene, eno bučico, 2 krompirja, eden do dva nastrgana korena. — Ko je zelenjava skoraj kuhana, razbelimo v kozici pečenino mast, ali maslo, ali olje in na tem blede zarumenimo pol žlice moke. To prežganje razredčimo z zajemalko zelenjavne vode in pustimo, da se moka prekuha, na kar ostalo zelenjavo z vodo vred pretlačimo skozi cedilo v kozico. Če se pa vsa zelenjava ne da prav dobro pretlačiti, jo pa zmehčamo denemo v juho. Ko ta zavre, zakuhamo na njej riž. Juha naj vre počasi in pokrita. Ko je kuhana, jo postavimo na mizo z ribanim parmezanom ali ribanim domačim planinskim sirom.

—ec.

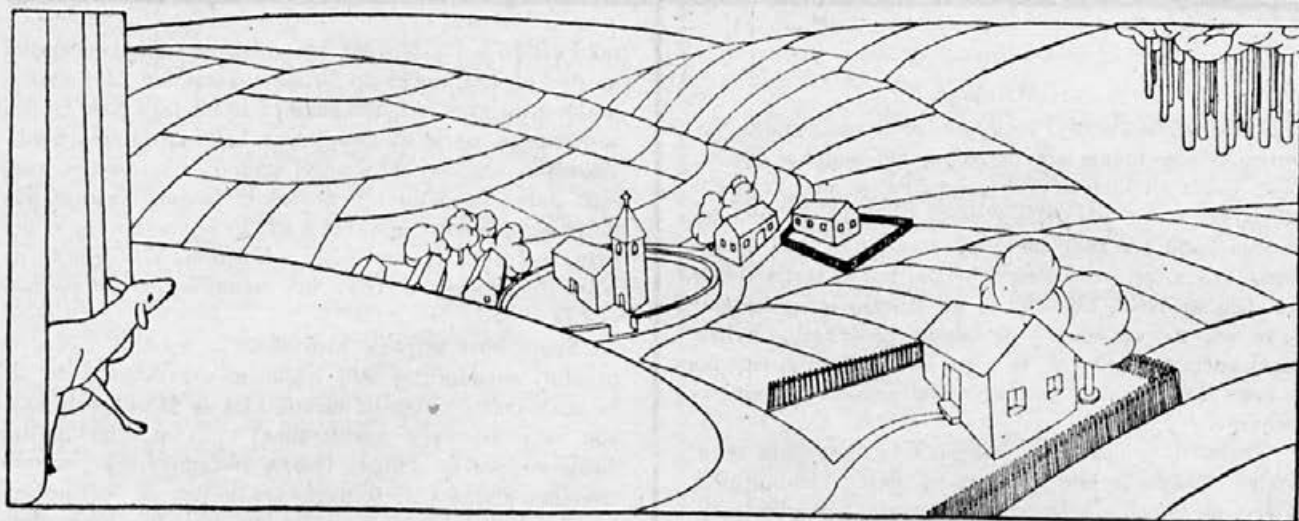
Mešana jajca s paradižniki. — Vzamemo toliko zrelih paradižnikov, kolikor potrebujemo jajec za jajčno jed. Paradižnike olupimo, odstranimo seme in jih sesekamo. Nato razbelimo v kozici malo masla in v njem zarumenimo košček sesekane čebule. Potem denemo noter paradižnike, jih osolimo ter pokrijemo, da se počasi pražijo toliko časa, dokler se vsa voda posuši. — Posebej v krožniku stepemo jajca in jih pridenemo k paradižnikom ter mešamo vse skupaj, dokler se jajca ne primerno strdijo.

—ec.

Bučna marmelada. — Dve zreli buči olupimo in zrežemo na kocke. Vložimo jih v kozico in jim prilijemo nekaj žlic mrzle vode ter jih denemo na ne prevroč šteto dilnik, da se zmehčajo. Premešati jih moramo večkrat, da se ne pripalijo. Nato buče pretlačimo in stehamo. Denemo jih zopet v kozico, dodamo polovico toliko sladkorja, kot je bilo buč, dve žlici ruma in olupke polovice limone. Nato buče kuhamo na močnejšem ognju in jih vedno mešamo, tako dolgo, da postanejo marmelada, kar spoznamo takole: Na krožnik denemo nekoliko kuhajočih se buč in če se te ne razlezejo, ko krožnik nagnemo, je marmelada pripravljena.

Bučna marmelada se jako dobro poda, če jo namažemo na krušne rezine, ali pa z njo nadevamo palačinke.

—ec.

P I S A N O P O L J E

Tone Knap:

GRADBENIKI, UČITELJI IN ŠOLARJI V PTIČJEM GNEZDU.

I.

RADI LJUBEGA MIRU.

»Tata, naša lastavica si je že napravila gnezdo. Pod streho si ga je postavila,« pripoveduje mali Francek, ki je vse dneve prečepel in opazoval lastavico, ki si je stavila gnezdece. »Pa zakaj si ga sezida tako visoko pod streho in zakaj pusti le majceno luknjico, da komaj zleze v gnezdo?« — »Ali misliš, da bo postavila gnezdo na dvorišču, da pride mačka in jo požre? Ni tako neumna, ne. Tam živi v lepem miru in je nihče ne moti.«

Francek bi bil še spraševal, pa oče ni imel časa, da bi mu odgovarjal. Šel je zopet opazovat lastavico, ki je še vedno popravljala zdaj to, zdaj ono, kar ji še ni bilo po volji.

Vse ptice si stavijo gnezda v tak kraj, kjer upajo, da bodo bolj v miru. Seveda jih pri tem vodi tudi drug nagon: po domače rečeno — želodec. Oglejmo si malo, kakšne vrste ptičjih gnezd so.

Gnezdo bomo našli vedno na kraju, ki je središče vsega življenja in delokroga dotične ptice. Lastavica postavi gnezdo pri hiši, najraje okrog hlevov, kjer je dosti mušic, žužkojedi in črvojadi po drevju, potepuh vrabec zopet okrog hiš, kjer se pač da kaj ukrasti. Mrki roparji, ki prežijo z višin na plen, se skrivajo prav kot srednjeveški klativitezi le po pečinah. Močni so, vid imajo dober, zato jim ni treba postavljati gnezd v nižini; pa tudi je tam zanje več hrane. Ravno nasprotno pa postavljajo gnezda pri tleh ptiči, ki nimajo dobrih peroti. Toda, dasi je njih gnezdo prav pri tleh, vendar ga znajo skriti, da ga ni mogoče zlepa najti. Primerno svoji obrti stavijo povodne ptice svoja domovanja po močvirjih med trsi in ločjem; druge si sezidajo cele palače na bregu, da, nekatere celo kar na vodi in bivajo kot večni mornarji vedno na ladji.

Vsak si zna pomagati, samo da ima mir pred sovražniki, in skuša nepoklicanim očem prikriti svoj stan. Kot so delali starši, tako delajo otroci, četudi jih ni nihče učil te umetnosti.

Če opazujemo razna gnezda, bomo takoj zapazili, da je toliko vrst gnezd, kolikor je ptičjih vrst. Vsak ptiček po svoje poje, pa tudi po svoje zida. Še celo gradivo rabijo različno. Kar je ptičev, ki gnezdijo na drevju, rabijo navadno le slamo, seno, dračje, protje itd.; za poboljšek in ugodnejše ležišče si pa že preskrbijo perje ali volnene in svilene kocinice različnih semen in cvetov, pa tudi z mahom se zadovoljijo. Središče gnezda je plitva jamica, kamor samica položi jajčeca. Okrog te jamice napravi stene, jih mehko obloži in skuša gnezdece kolikor mogoče zavarovati proti raznim neprilikom. Niso pa vsi ptiči enako natančni pri zidavi hiše, nekateri znesejo razne stvari in jih le za silo zmašijo. Najboljši zidarji so pač oni, ki zamašijo gnezda, zgrajena iz raznih bilk, z ilovico, ki jo mešajo s slino. Pa tudi sam mah in razno listje prevlečejo s slino in zlepijo, ali pa še celo napravijo stene iz same sline.

Ptica zgradi gnezdece v glavnem zato, da zavaruje jajčeca in mladi zarod. Zato pa tudi ni več prostora kot ravno za silo. Bolj razvajeni so nekateri, ki si oskrbijo poleg spalnice še salon, obednico in celo otroško sobo. Drugi ločijo poletno bivališče od zimskega.

Samica zida in samec nanaša gradivo, tako se glasi pravilo. Toda ni vedno tako. Lahko tudi samec zida in samica znaša. Pri tkalcih pa dela samo samec, samici prepusti le notranjo opremo gnezda. Niso pa pri vseh vrstah samci tako delavni. Večkrat si prilasti možak samo posel čuvaja, ženska pa gara. Če pa živi samec v mnogoženstvu, potem pa se sploh ne pritakne nobene reči. »Jih je že dovolj,« si misli in prepusti delo drugim. Kvečjemu, da malo nadzira. Drugače mislijo ptiči, ki zabavajo samico, ki gradi stavbo, s svojimi pesmicami. Popolnoma dovolj se jim zdi to, češ, saj lajšamo svojim ženkam težko delo z melodijami in poskočnimi koračnicami, da lažje delajo.

II.

SOLA.

Ptički, ki se izvalijo iz jajčec, so dvojne vrste. Nekateri so popolnoma goli in skoro nič podobni ptčem, to so goliči ali kilavci. Teh je večina, n. pr.: kanarčki itd. Drugi so pa pokriti s puhom in imajo že podobo svojega rodu ter tudi takoj po izvaljenju sami letajo okrog, kot n. pr. piščančki. S prvimi imajo starši veliko več dela in skrbi. Otročiči si ne morejo nič pomagati in za vse morata samec in samica poskrbeti. Veliko jmata opraviti, dokler so še v gnezdu, pa tudi potem jih še čaka delo; naučiti morata svoje otroke letanja in prehrane.

Zanimivo je opazovati, kako oče in mati učita svoje malčke. Morda je kdo že opazoval našega hudournika, ki drvi po ulicah s celo čredo učenčkov. Navadno pelje oče učitelj svoj zarod na kak vzvišen kraj. Tam jih posadi, sam pa jim nazorno kaže, kako morajo delati. Zdaj zleti visoko v zrak, plava nekaj časa sem in tja pa se zopet hitro spusti navzdol skoro do tal. Nenadoma švig ne navzgor, pa zopet na desno in levo. Ko jim tako nekaj časa razkazuje njih nalogo, morajo sami nastopati, toda vedno le pod njegovim nadzorstvom. Vedno je zraven, jim popravlja napake ter jih spodbuja k vežbanju. Obenem z letanjem se pa učijo tudi loviti živež v zraku. Z vsemi hkratu leti in lovi muhe, da mali nadobudneži vidijo, kako treba loviti. To se ponavlja dan na dan, dokler niso izučeni, zakaj dobro morajo biti trenirani za svojo obrt, ki jo izvršujejo le v zraku.

Pri boljših letalcih traja šola dalj časa, kot pri slabših. Sokol in sokolica učita svoje male lova prav na poseben način. Samica ujame plen in se dvigne z njim visoko nad mladiče. Ko je ravno nad njimi, spusti plen in mladi sokoliči ga morajo v letu uloviti. Če ga kdo ujame, ga stara dva nagradita, če ga pa nihče ne ujame, pa priskoči samec, ki čepi spodaj in ga prestreže. Sedaj ga pa on neše v višavo in spusti. Ta šola traja toliko časa, da je vsak malih paglavcev izurjen, da med poletom ulovi, kar mu stari spusti.

Doba šolskega pouka je različno dolga. Pri nekaterih par tednov, pri drugih več mesecev, pri gotovih roparjih pa traja tudi več let, preden so mladiči zmožni, da se sami preživijo. Čim pa starši spoznajo, da so otroci polnoletni in da so šolo dovršili, jim takoj dajo spričevalo in — slovo. Zapustiti morajo rodni krov in si sami zgraditi novo bivališče. Včasih stari ne poznajo usmiljenja in kar s silo spodijo in zmečejo mlade abiturijente iz svojih stanovanj.

III.

STANOVANJSKA KRIZA.

Vse toži in zdihuje, da ne more dobiti poštenega stanovanja. Ni čuda, ko je zidava tako draga in še gradiva je treba dosti. Vse to pa stane denarcev, ki so le bolj redko posejani. Pa še vsak ni zidar. Le zakaj smo tako izbirčni! Poglejmo v naravo, tam bomo videli, kako vse to naše krilate prijateljke malo briga. Vsak je mojster, vsak sam inženir, zidar, tesar itd.

Tk, tk, tk. »Aha, žolna si že teše svojo visoko stavbo.« — »Pa zakaj visoko stavbo, saj vendar gnezdo ni

tako veliko?« — »Visoko, ker si napravi brlog le visoko na drevju, najraje 15 do 20 metrov visoko. Le redko si poišče pripraven prostor kakih 7 m od tal.« Res. Dobro se zavaruje, da je ne more zlepa kak nepridiprav nepričakovano obiskati. Kot pravi tesarji in mizarji se tudi naša žolna ne zadovolji z vsakim lesom. Najraje ima borovec in bukev, le v večji sili in pomanjkanju si pomaga z drugim lesom, n. pr. s hrastom. V Rusiji so pa žolne že drugega mnenja, ker se rade naselijo po mascesnih.

Svojo obrt izvršuje brezhbno in solidno. Zbere si prostor, navadno na bolj trhlenem drevesu, ki se da lažje dolbsti, najraje na mestu, kjer se je odlomila kakšna veja. Izprva si zariše zunaj velikost odprtine ter začne vodoravno dolbsti. Dokler je jamica čele par centimetrov globoka, že še naglo gre, potem pa bolj počasi, ker je prostor zelo ozek. Toda, ko se prebije malo globlje in si napravi prostor, potem pa gre kot na stroj. To frčijo treske na vse strani! Če je še drevo trhlo, so trske včasih do 15 cm dolge in 3 cm široke. To pa za takega tesarja že niso šale! Vhod je zelo ozek in vodoraven, pa le par cm dolg, nato se pa obrne navzdol. Dno ima obliko krogle. Sem zloži žolna prav fine trske, jajčkom za blazino.

Vse to delo opravi v 10—14 dneh. Dela le samica, in sicer samo dopoldne, popoldne pa si išče hrane in počiva.

ZEMLJA NAS PREŽIVI.

Profesor Shantz, član ameriške znanstvene akademije, je izračunal, koliko ljudi zamore zemlja prehraniti. Mož računa, da znaša površina suhe zemlje okoli 50 milijonov štirijaških milj, in sicer 22 milijonov štirijaških milj gozda, 13 milijonov štirijaških milj polj, in 17 milijonov štir. milj puščave. Iz njegovih računov izhaja, da bi mogli še 14 milijonov štir. milj gozda spremeniti v polja. Tudi nekaj puščavskega ozemlja bi z namakanjem lahko spremenili v rodovitno zemljo. Tako bi zvišali površino obdelanih zemljišč na 27 milijonov štirijaških milj. Profesor Shantz računa, da bi moglo živeti 320 oseb na štirijaški milj. Zemlja bi lahko prehranila osem milijard ljudi, mejtem ko danes živita na njej komaj dve milijardi. Torej nič skrbi, da bi nas bilo preveč. Treba tudi pomisliti, da bo do časa, ko bo človeški rod narastel na osem milijard ljudi, preteklo nekaj sto let — in v tem času bo človeški duh našel nova sredstva, da preskrbi novim rodovom kruha.

INDIJSKI JEZIKI.

»Da bi Indijo, ki jo ljubi, približal Angliji, ki ga je poslala« — s to namero se je angleški jezikoslovec Jurij Grierson lotil velikanskega dela, da uredi »Pregled indijskih jezikov«. V enajstih zvezkih so zbrane slovnice 169 indijskih jezikov in 554 narečij. Seveda so Griersonu pomagali mnogi sotrudniki, toda zbrano gradivo uredil in v enoto ulil je sam. Grierson je začel svoje delo l. 1873., ko je na prošnjo Kraljeve azijske akademije v Londonu prvič šel na Angleško. Zadnji zvezek »Pregleda« pa je izdal lani.

VELIKIH ODKRITELJEV TRNJEVA POT.

O Krištofu Kolumbu, ki je odkril Ameriko, je znano, da so ga slednjič pripeljali kot kaznjenca v verigah v Evropo in da je umrl zapuščen in reven. Tudi portugalski raziskovalec Alfonso d'Albuquerque je moral okusiti nevhvaležnost sveta. Potem ko je portugalskemu kralju pridobil neizmerne dežele, — med temi Indijo — je izdahnul v samotni celici samostana v Goa.

Ferdinand Cortes, osvoboditelj Mehike, je zavržen končal. Njegovo ime ni ostalo na nobeni številnih dežel, mest in gora, ki jih je odkril. Le divje, viharno morje, ob katerega čerch se je razbil čoln njegove sreče, so Španci nekaj časa imenovali Cortesov zaliv. Pa še to ime so zbrisali z zemljevidov.

Zelo žalostno je končal Henrik Hudson, eden najznamenitejših pomorjarjev 17. stoletja. Na njegovi četrti plojbi je neki hudobnež, Green po imenu, skoval zaroto proti njemu. Nesrečnika so s sinom in več bolnimi pomorjari izpostavili v majhnem čolnu — brez hrane in orožja — na morje. In nikoli več jih človeško oko ni videlo. Velikemu odkritelju na čast so imenovali zaliv, ki reže globoko v Kanado, Hudsonov zaliv.

Kakor napeta povest se bere poročilo o potovanju ladje »Hansa«, ki so jo Nemci poslali proti severnemu tečaju, da razišče vzhodno obal Grenlandije. Ladja je obtičala v ledu, ki jo je strl in zmlal ko malin. Posadka se je bila še za časa rešila na led, kjer si je zgradila na velikanski ledeni plošči hišico iz premogovnih kock, in vanjo spravila živež in obleko. Strašni zimski viharji so pa ledeno ploščo kmalu tako okrhali, da je, ki je početkoma obsegala 13 kilometrov, slednjič merila le še par sto korakov v obsegu. Pogumni možje so se na tej plošči spustili proti jugu, potiskajoč ploščo med razpokami in kanali v ledu. Osem mesecev so blodili po morju, potem pa srečno pristali na postaji Friedrichstal na južni konici Grenlandije.

Tudi angleški misijonar David Livingston je moral večkrat pogledati smrti v oči. Nekoč ga je napadel ranjen lev, ki ga je tresel »kakor lovski pes zajčka«, mu odtrgal kožo raz glavo in mu vsekal samo v levo ramo enajst ran.

Zival pa je raziskovalcem že tudi rešila življenje. Ko so člani Kanesove ekspedicije ležali smrtno bolni v Reusselaerjevem zalivu, jih je samo sveže meso tulnja (morskega psa) rešilo smrti.

V trudu in boju so veliki raziskovalci odkrivali še neznane dežele. Mnogim med njimi je bila edino plačilo trnjeva krona.

ZA SMEH.

Nevarna hiša. — Poštenega mizarja so poklicali, naj pride popraviti omaro. Ko mizar s svojim učencem vstopi v sobo, reče gospodinja dekli:

— Francka, vzemite mojo zlatnino in zaklenite jo v omaro v sosednji sobi.

Mizar se mirno obrne k učencu, vzame iz žepa uro in verižico ter mu jo da, rekoč:

— Peter, nesi jo domov, zakaj zdi se, da ta hiša ni posebno varna!

Kje je mačka? — Staremu odvetniku se je pozdevalo, da njegova služkinja Urša rada kaj pouzma. Nekoč ji je naročil, naj kupi eno kilo masla za štrukelj. Opoldne prijoče Urša v sobo:

— Gospod, mačka je pojedla maslo.

— Vse?

— Vse, prav vse, ta nesnaga...

— Pojdi in prinesi mi mačko!

— Ne, ne, jo boste pretepli.

— Le prinesi jo, pa tudi tehtnico iz kuhinje.

Ko mu je Urša prinesla oboje, je položil mačko na vago, natančno stehtal in vzkliknil:

— Ravno ena kila! To je maslo. Kje je pa mačka?

Vsakdo naj se drži svojega poklica. — Pred sodniki stoji magnetizer, ki trdi, da zna z močjo svojih oči uspavati ljudi. Obtožen je sleparstva. Možak se brani:

— Gospodje sodniki, če dovolite, vam takoj dokazem, da nisem ljudi varal, ampak da svojo umetnost res znam. Pri tej priči vas uspavam.

Predsednik sodišča pa z očetovskim glasom reče:

— Prosim vas, prepustite to skrb svojemu odvetniku.

Čarovnik. — Dva žida sta bila povabljeni na večerjo k bogati rodbini. Izak zmakne z mize srebrno zajemalko in jo skrije v škornju. Levija to ujezi, ker je sam meril nanjo. Črez čas se dvigne in držeč drugo srebrno zajemalko v rokah, glasno reče:

— Gospoda moja, pokazati vam hočem čarovnijo, ki me jo je naučil slavni rabi Baruh. To zajemalko vtaknem v svoj škorenj in — ena, dve, tri — že tiči v škornju Izakovem! Gospodar, prosim, prepričajte se!

Družba se seve ni mogla načuditi, ko je gospodar potegnil izza Izakovega škornja srebrno zajemalko.

Ministrski žepi. — Ko je nekoč francoski kralj Ludovik XVIII. predsedoval ministrski seji, je eden izmed ministrov potegnil iz žepa tobačnico in jo razmišljen položil na mizo. Ker se to ne spodobi, ga je kralj užaljeno pogledal. Raztreseni minister pa potegne še nosno ruto iz žepa in jo položi zraven tobačnice. To je kralju že preveč, zato s strogim glasom pravi:

— Gospod minister, če bo šlo tako naprej, boste izpraznili vse žepa!

Šele zdaj je minister opazil, kaj je napravil. Pa se ni zmedel, največ hladnokrvno odgovoril:

— Veličastvo, za ministra je zmiraj boljše, če si žepa prazni mesto da bi jih polnil.

Ta odgovor je bil kralju tako všeč, da se je prisrčno zasmel.

Zamorska. — V zamorski državi Liberiji: pride tujec in vpraša, videč, da ministri hodijo po mestu v parih:

— Zakaj pa hodijo vaši ministri vedno po dva in dva?

— Eden zna pisati, drugi brati.

Odgovorni urednik dr. Engelbert Besednjak.
Tiskala Katoliška tiskarna v Gorici. (Za tiskarno odgovoren Ludovik Špacapan.)

U G A N K E.

Urednik Peter Butkovič -- Domen. Sgonico, P. Prosecco (Prov. Trieste).

1. POMNICA.

(France. — Šteje 4 točke.)

Pogorje, spoved, gospod, narod, blisk, hlače, kita, pristan, pokalica.

Dve zaporedni črki iz vsake besede dasta naslov koristne knjige.

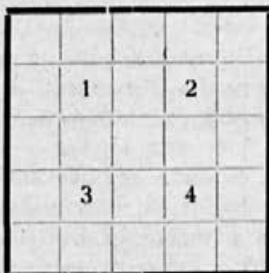
2. NA TRGU.

(Štefan. — Šteje 5 točk.)

Dve kmetici sta na trgu prodajali jagode. Prva jim je nastavila zelo visoko ceno in je vse jagode prodala. Druga pa jih je zastonj ponujala in jih ni mogla oddati. Kako je bilo to mogoče?

3. ČRKOVNICA.

(—zl—. Šteje 7 točk.)

Postavi v kvadrate črke: a, a, a, s, a, a, b, d, f, i, j, k, k, l, o, r, r, r, r, s, s, t, z, da dobiš besede: 1—2 vodna žival; 1—3 vzdržuje svet; 3—4 dolina; 4—2 zdravilo. Prav postavljene še ostale črke ti dajo besede v vodoravnih in treh navpičnih vrstah.

4. VREMENSKA UGANKA ZA AVGUST.

(A. D. — Šteje 12 točk.)

Č 3 — d 5 ž — o — 7, 19, 3, 23, 5, 4 — 2 o 8, 21 — 6, 5 — 20, 2, 3 — o 7, 23, 9, 13, 5 jo — 19 — 2, 17, 16, 23, 2, 11, 18, 6 ih — č 5 1 1 jih — 7, 10 h 3 — 13 o 11, 5.

5. MREŽA.

(A. D. — Šteje 10 točk.)

6. ZVEZDA.

(B. J. — Šteje 12 točk.)

Na prozoren papir nariši te like in sestavi iz njih šesterožarno zvezdo!

Rešitev ugank v 3. številki „Družine“.

1. Zanka.

SREDI MALE AZIJE JE ČRKA A.

2. Istopisnica.

NI NESRECE BREZ SRECE.

3. Pristudencu.

Jemlješ črke brez pik, z eno piko, z dvema itd.; dobiš:

VODA PREZDRAVA PIJAČA.

4. Križanica.

l	a	g	u	n	a	■	t	u	r	j	a	k
o	■	■	n	e	■	■	p	i	■	■	r	■
n	■	k	a	v	a	■	k	o	s	t	■	a
č	e	r	■	a	l	t	a	r	■	r	o	v
e	n	a	k	■	b	i	č	■	g	o	b	a
k	■	p	o	l	a	■	a	r	a	n	■	r
■	■	■	r	e	■	■	■	u	b	■	■	■
k	■	r	e	k	a	■	o	s	a	t	■	m
o	t	e	c	■	l	i	m	■	n	e	b	o
r	e	p	■	a	g	r	a	s	■	t	i	t
i	■	a	n	k	a	■	r	i	b	a	■	i
t	■	■	i	t	■	■	■	t	o	■	■	k
o	d	o	l	i	n	■	k	o	r	u	z	a

5. Zvezda.

Odbiraš črke (desne) na zunanjih kotih (potem leve) in na isti način še v notranjih kotih. Dobiš:

NE BODI OSABEN NA SVOJ TALENT.